

HISTORIA
DOMINI
QUIJOTI MANCHEGUI

TRADUCTA IN LATINEM MACARRÓNICUM

PER

IGNATIUM CALVUM

(CURAM MISAE ET OLLAE)

Nota bene, lector amigo.

Este disparatado libro que tienes en tus manos, benévolo lector, está escrito en lengua contrechada de latines y castellano. Yacía olvidado, y a la sazón penitenciado, en un camarachón de nuestra librería y, como es acostumbrado en los señalados días en que nuestra república celebra la memoria del más grande de los ingenios españoles, hubo menester escoger libro que regalar, *gratia et amore*, a nuestros curiosos lectores. ¡Y pardiez que fue harto difícil! tratándose de un año que trae a las mientes la muerte del simpár Cervantes.

En medio de tamañas decisiones, un azaroso y grande escrutinio vino a dar de bruces con el libro titulado *Historia domini Quijoti Manchegui traducta in latinem macarrónicum*, interpretado por un osado trujamán de nombre Ignacio Calvo, mozo amigo de travesuras, bellacuelo aprendiz de cura, que por esquivar puño paterno en colodrillo o azadón en terrones, tras llantos, arrepentimientos y buenas promesas, mudó setenas por interpretación en idioma latino de la más célebre obra que conocieron los

.../...

R. 13.062

HISTORIA

DOMINI

QUIJOTI MANCHEGUI

TRADUCTA IN LATINEM MACARRÓNICUM

PER

IGNATIUM CALVUM

(CURAM MISAE ET OLLAE)

MADRID

IMP. DEL ASILO DE HUÉRFANOS DEL S. C. DE JESÚS

Calle de Juan Bravo, 5.

1905

EDITA
Universidad de Jaén
Servicio de Publicaciones

DEPÓSITO LEGAL
J-III-2016

IMPRIME
Gráficas La Paz de Torredonjimeno, S. L.

Génesis y fin del librejo.

Aquellos días felices en los que, entre párrafo y párrafo de la Teología del P. Perrone, encuñaba yo la idea de alguna nueva travesura, llevé á cabo una muy célebre, que no es del caso referir, por la cual impusiéronme la penitencia de perder la beca; lo cual para mí suponía el seguro encuentro de un azadón con el que pasar el resto de mi vida destripando terrones.

Pedí conmutación de tan gravosa pena, y accedieron á mi solicitud, sustituyéndola por la traducción de un libro de literatura clásica española, al idioma latino.

En aquella edad de mozo se me atragantaba toda cosa que exigiera más de treinta minutos de seriedad; y contando con esto, empecé á cumplir mi penitencia, traduciendo el *Quijote* como yo creí debería de traducirse; y tan acerté, que al terminar de leer el primer capítulo, el Rector, chascando de risa, me dijo: *Sufficit, Calve, jam habes garbansum asguratum.*

Aquello que entonces hice lo até con la calzadera que me sirvió para hacer bailar á mi última peonza, y con otros papelotes de la misma catadura formé un lío que anduvo rodando de la ceca á la meca, hasta que, oyendo la voz que España da á sus hijos para que contribuyan al mayor esplendor del Centenario del *Quijote*, me he acordado del lío de la calzadera, y después de repasar mi traducción quijotesca, me ha pa-

recido que ella no estorbará mucho en cualquier rinconcito del Centenario, único fin que me propongo al presentarla al público.

Estoy convencido de que la entenderá todo el que entienda el castellano, pues hasta las letras no pronunciadas en el latín clásico las uso cuando hace falta; así que, aquí se dice y se debe leer: *chupabatur*, *caballus*, etc. En fin, he procurado hacer algo nuevo acerca de nuestro mejor libro; si no lo consigo, probaré al menos que en España, aunque haya Curas de Misa y olla y Curas de escopeta y perro, también los hay que manejan el *Quijote*.

PARS PRIMERA

CAPITULUM PRIMERUM

In isto capítulo tratatur de qua casta pajarorum erat Dominus Quijotus et de cosis in quibus matabat tempus.

In uno lugare manchego, pro cuius nómine non volo calentare cascós, vivebat facit paucum tempus, quidam fidalgus de his qui habent lanzam in astillerum, adargam antiquam, rocinum flacum et perrum galgum, qui currebat sicut ánima quae lleva- tur á diábolo. Manducatoria sua consistebat in unam ollam cum pizca mas ex vaca quam ex carnero, et in unum *ágilis-mógilis* qui llamabatur salpiconem, qui erat cena ordinaria, exceptis diebus de viernes quae cambiabatur in lentejibus et diebus domin- gnis in quibus talis homo chupabatur unum polominum. In isto consumebat tertiam

partem suae haciendae, et restum consumebatur in trajis decorosis sicut sayus de velarte, calzae de velludo, pantuflī et alia vestimenta que non veniunt ad cassum.

Talis fidalgus non vivebat descalzum, id est solum: nam habebat in domo sua unam amam qui tenebat encimam annos quadraginta, unam sobrinam qui nesciebat quod pasatur ab hembris quae perveniunt ad vigésimum, et unum mozum campi, qui tan proutum ensillabat caballum et tan proutum agarrabat podaderam. Quidam dicunt qui apellidabatur Quijada aut Quesada, alteri opinant qui llamabatur otram cosam, sed quod sacatur in limpio, est quod suum verum apellidum erat Quijano: sed hoc non importat tria caracolia ad nostrum relatū, quia quod interest est dicere veritatem pelatam et escuetam. Oportet scire quod sobredichus fidalgus, in ratis qui estabat ociosis (qui erant quasi totis anni) enfrascabatur in lectura librorum caballeriae cum aficione tanta et gustu tanto, quod dejavit quasi per completum exercicium cazae et etiam administrationem suae haciendae, et tam emperratum estabat in istis cosis de la caballeria andante, que vén-

didit plures fanegas terrae sembradure ut compraret libros ad talem asuntum pertinentes, de quibus implevit domum suam. Noctes et dies estabat *dale que dale* super interpretacionem quarundam frasium sicut ista: *La razón de la sinrazón que á mi razón se hace, de tal manera mi razón enflaquece que con razón me quejo de la vuestra fermosura.* Non est dicendum, tremendum baturrillum qui formabat in suo calletre qui quidem, magis quam cerebrum humanum, videbatur espuertam gatorum pequeñorum.

In multis ocasionibus, disputavit cum Párroco sui populi (qui erat homo doctus graduatus in secontia) super qualem fuisset meliorem caballerum, Palmerinum Inglaterrae aut Amadisem de Gaula, et in ista disputatione interveniebat magister Nicolás (barberus populi) dicendo quod nullus caballerus llegabit ad alturam Caballeri dicti del Febo, cum quo solum protebatur comparare Dominus Galaor frater Amadisis de Gaula, qui non erat tan melindrosus nec lloriques, sicut ille et tamen in valore non ibat in zagam illius. In uno verbo dicamus totum: ille consumebat dies enterae et noctes completae in istis lecturis

et ita cum tan exigua dormitione et lectura tan multiplicata, secavit mollem suam et perdidit iudicium. Totum quod in illis libris legebat, sicut amores, pendenciae, batallae, requiebri, etc., etc., intrabat in sua fantasia et arraigabat tantum in illa, ut nulla historia erat plus vera quam illae tonteriae.

Dicebat quod erat bonus caballerus Cid Ruy Díaz, sed non potebat descalzare caballero dicto de la Ardiente Espada, qui quidem cum uno solo revesaire, fecit quatuor cachos duobus fieris et descomunibus gigantibus. Sed cum quo magis perdebat chavetam, erat cum Reinaldos de Montalban et multo magis quando videbat illum salire de suo castillo ad furandum omnes quos topabat, sine parare in barras, sicut fecit cum idolo aureo Mahomae ad quem echavit uñas et apañavit, ut historia narrat. Revolvebantur tripae suae, propter imposibilitatem propinandi unam pateaduram, traidori Galalon et cum gustu dedisse propter istam pateaduram, amam suam et etiam sobrinam tanquam añadiduram.

Et accidit quod rematatum totaliter iudicium suum, empollavit in suo cacúmine

ideam tan extravagantem, ut nullus locus soñaverat usque illum tempus: Ille credit non solum conveniens sed necessarium suo honori et honori reipublicae, fieri caballorum andantem et percurrere mundum cum suis armis et suo caballo, ad buscandas aventuras et ad faciendas omnes fazañas scriptas in suis libris predilectis, cum quo adquireret eternum nomen et famam eternam. Statim ac concepit talem chifladuram, dedit se prisam ad realizandam illam. Primum quod fecit fuit limpiare quasdam armas qui erant suorum abuelorum et quae estabant arrinconatas et plenas orinis et nohi, sed quando habebat illas limpias, notavit quod habebant faltam magnam, scilicet: carebant celata encaji sed tantum habebant simplem morrionem sed non se acobardabit per ipsum, quia ille erat mañosus et aprehendens aliquos cartones arreglavit unam cosam quae videbatur celatam. Ut se cercioraet de consistencia talis apparatus, sacavit gladium et dedit super illum duos mandobles et, quemadmodum potest supponere, fecit illum añicos, perdens in uno momento quod fecerat in semanam unam; sed non arredra-

vit se per ipsum golpem fatalem; sumpsit alteros cartones et fecit alteram celatam et reforzavit eam cum barris ferreis et excusis mandolibus, vidit esset bonam et risit de gustu.

Postea bajavit ad quadram ad examinandum caballum suum qui quidem etsi habebat plures tachae quam caballum Gonela, qui tantum pellis et ossa fuit, apparuit Quijoto melior quam Bucefalum Alexandri Magni et melior quam Babieca Cidis. Quator dies pasavit cavilando qualem nomen fuerit adequatum ad rocinem suum, quia conveniebat quod caballus tanti caballeri, habuerit nomen struendosum et rotundum, et posquam scripsit multa nomina et borraavit et addidit et trasmutavit et tornavit et revolvit, venit ad nomen *Rocinante* nomen altum, sonorum et significativum in mente Quijoti. Impositum nomen caballo, restabat alteram cosam non minus peliagudam, scilicet imponere nomen seipsum, in quo empleavit non minus quam octo dies, et ad finem illorum, venit ad se nominandum Quijote ad secas.

Dum saboreabat nomen, venit ad suam mentem, quod ille valerosus Amadis, non

quedavit satisfecum cum se nominare tantum Amadis, sed addidit nomen patriae suae, et nominavit se Amadis de Gaula, propter quod noster homo dedit brincum in honorem felicitatis occurrence, et dixit: ego nominabor Quijote de la Mancha.

Totum jam ita dispositum, ut nihil videbatur restaret faciendum, nec in armis, nec in caballum, nec in se ipso, vidit cum magna desconsolacione quod adhuc restabat raturum ad desollandum, id est: restabat buscare damam ad quam dedicasset amorem suum, quia caballerus andantis sine amoribus, erat velut arbor sine fructibus nec foliis, corpus sine anima, aut melius esqueletus sine carne.

Dicebat ille: si ego invenio aliquem gigantem, et in lucta derribo eum in terra; aut facio sui corporis duos cachos, aut simpliciter rindo eum, non erit bonum, non habere damam ad quam remittere et ad cujus pedes inquietur de rodillas, dicens humili voci: Ego, domina, sum gigans Caraculiambrus, dominus insulae Malindrania, qui vinctus fuit, in singularem batallam, ab illo nunquam bene laudato Dómino Quijoto de la Mancha qui remittit me ad

vos, ut disponatis de me sicut antojetur.

Cum tali discurso Dominus Quijotus salivit de suis casillis et magis, quando statim invenit objetum femininum suarum ilusionum, qui erat una moza lugaris vicini pro qua in altero tempore ille andubuit enamoratum. Illa, erat muchacha labradora boni visus qui apellebatur Aldonza Lorenzo, naturalis del Toboso et ad quam etiam mudavit nomen in alterum poéticum, peregrinum et significativum sicut omnes quos imposuerat sibi ipsi et suis cosis: domina amorum domini Quijoti, appellata fuit, usque in eternum, Dulcinea del Toboso.

CAPITULUM SECUNDUM

In quo videtur quomodo Dominus Quijotus tiravit se ad campum per vicem primeram.

Jam ultimatis omnibus preparativis, noluit retardare realizationem suae chifladurae; credens quod mundus enterus piabat per illum, ut desterraret agravia, enderezaret entuertos, corrigeret abusos, satisfaceret deudas et in uno verbo apretaret clavijas in tinglatum omnis societatis. Et ita, sine dicere ista boca es mea, et procurando quod nec vidisset eum una rata, quaedam mañana mensis julii, quando adhuc non videbatur in claro, aparejavit Rocinantedem, vestivit trajem batallarum, aperuit portam falsam corralis, dedit timido et silencioso brinco in caballo et exit in campum repletum alborozis, videns cum cuanta bona sombra incipiebat realizare deside-

rium tanto tempore clavatum in mollera. Posquam fecit dare Rocinanti unum troteciturum, quedavit paratum, considerans quod non erat caballerus armatus, propter quod non potebat (sine quebrantamento legum caballeriae) facere armas cum altero caballero, et hoc fecit titubeare, et paucum saltavit ut voveret grupas; sed recordando quod alteri caballeri fecerunt, id est: ut dedisset illis legaliter armas, primus qui toparunt in camino, satisfecit se cum isto remedio, et se proponens ponere in practica in prima occasione, arreavit jacum et cepit caminare in alis suae locurae.

Sicut caminabat loquebatur secum et dicebat: Quis dubitat quod in futuris temporibus, quando veniat ad lucem vera historia mearum fazañarum, ille sapiens narrator qui scribat illas, comenzabit relatum istius primae excursionis, cum isto elocuentissimo parrafo? Pené rubicundus Apolo extenderat per superficiem anchaee et espaciosae terrae, fibrae deauratae sui formosi capili et pené parviculi et formosi pajarilli cum suis arpatis linguis rosatam auroram salutaveram, aerem implendo dulcissimis trinis, quando famosus caballe-

rus Dominus Quijotus de Mancha, relinquens plumas ociosas sui lecti, ascendit super suum famosum Rocinantem et caepit caminare per antiquum et notum campum de Montiel. Deinde dixit: Felix aetas et dichosum saeculum ille in quo publicentur fazañae meae, dignae esculpi in marmolibus et in broncibus ut in futurum non perdantur. Et tu incantator sapiens cui, pertineat esse coronistam istius historie, peto a te ut non obliviscas dedicare párrafum, meo Rocinanti qui erit compañerus eternus in omnibus caminis et in omnibus carreris.

Deinde hondisimo supirio qui faciebat retemplare fibras sui pechi, dicebat:

— Ch tu princesa Dulcinea, domina istius cautivi cordis, magnum agravium me fecisti, quando in meo secessu, voluisti ut ego non compareret ante fermomosuram vestram, cum qua repulsa feristi cor meum plenum tui amoris!

In ista forma ibat Dominus Quijotus ensartando dispartes super dispartes, et caminando pasum ad pasum, sine invenire cosam dignam percontari, cum magna sua desperatione quia ardentem desiderabat probare esfuerzum brachii sui. Veniente

nocte, tantum tripaerocini quantum tripaerocaballeri, refunfuñabant ad invicem petiundo respective pajam et panem, et Quijotus aspiciebat ad latum dextrum et sinistrum, quaerens aliquam chozam vel castellum ubi poneret in practica illum adagium: *tripae ferunt pedes*. Et vidit a longinquo ventam unam, quae fuit sicut stella quae non ad portalem Belenis conduceret, sed ad palacia suae redemptionis. Tunc metivit espuelas in corpore afarolato sui caballi, et pervenit ad ventam quando nocturnae sombrae seminabantur in terra.

Casualitas fecit ut in porta illius ventae fuerint duae mozae de his quae apellantur *de rompi-rasga* quae quidem ibant in civitatem Seville cum quibusdam arrieris qui voluerunt terminare jorjatam in illo ventorro; et sicut noster aventurerus credebat a pedibus jontis, quod totum quod videbat erat cosam creatam gustu suae fantasiae, credidit quod illa venta erat unus castellus cum quator turribus et capitelibus argenti lucientis, cum ponte levadizo, fosa et aliis cosibus ejusdem speciei. Ad quator pasus ventae, retinuit caballum, spectans ut aliquis enanus asomaset per almenas ad dan-

dam señalem cum trompeta propter adventum unius caballeri ad castellum. Ocurrit quod quidam homo qui custodiebat cerdos, tocavit cuernum, ut cerdi venissent ad corralem, et credens Quijotus quod sonus cuerni erat sonus trompetae enani castelli, pervenit ad locum portae ubi erat mozae quae ille judicabat princesas, et sistens ante illas ut darent salutationem propriam, vidit quod muchachae currebant; sine dubio espantatae tamañi adefesii. Credens Dominus Quijotus quod illae fugiebant per metum, elevavit viseram, et cum talante gentili et mesurata voce, dixit illis: Non fuyades nec timeatis aliquem desaguisatum a me; nam ordo caballeriae in qua milito, non facit dannum quemquam, et minus fecerint doncellis tan altis ut vos sicut vestra presencia demonstrat. Aspiciebant illum mozae cum oculis picaronibus, et magis quando audiverunt appellari doncellae (quod quidem non erant nec per forrum), et non potebant tenere risum, et riserunt usque ad talem extremum, que Dominus Quijotus amoscavit se, et dixit illis. — Bene est quod fermosae habeant mesuram, et est insensatam risam per causam

levem: sed non dico vos istud, ut enfadetis sed ut corrigatis et mostretis bonum talan-tem, nam meus non est nisi vos servire. Verba ista fecerunt acrecentare risam in mozis et enojum in caballero, et fortase fecisset iste aliquem esperpentum, si non appareret venterus, homo gordus et per inde pacificus, qui videns hominem talis sachae, nihil faltavit ut acompañaret doncellis in risu, sed timens maquinam tanti pertrechi bellicosi, determinavit loquere illum cum pulsu et recato, dicens:—Si merces vestra quaerit posatam, excepto lecto (quia in hac venta nullus est), totum alterum inveniet in illa cum abundancia multa.

Videns Quijotus humilitatem alcaidis castelli (qui ut talem reputabat ventero) respondit:—Quacumque cosa, domine castellane, sufficit mihi, quia arrei mei sunt armae et repositum meum est peleari. Et replicavit venterus:—Si ita est quemadmodum dixitis, colchoni vestrae mercedis erint durae peñae et somnium velare; et per consequenciam potestis descendere de caballo vestro, cum securitate encontrandi in chozam istam, occasio et occasiones ut non dormiatis non tantum in una nocte

sed nec in unu anno. Hoc dicens llegavit ad estribum, et tenuit illum, ut posset Quijotus apearı; quod quidem fecit cum multis apuris et difficultatibus, sicut poteratur esperare de quo nec bocatum unum echaverat in boca durante illo die. Pene vidit se noster homo in terra, dixit ventero ut curaret cum multo mimo suo caballo qui erat melior bichus qui comedebat panem in mundo, quod non credidit amus ventae, nam aspiciebat caballo et dicebat; tu comedebis panem, sed ego magis credo quod manducas aleluyas. Quandoolvebat venterus de acomodare jacum in cuadra, invenit quod muchachae, jam reconciliatae erant cum Quijoto et estabant despojando illum de premdis suae armaturae cum multo contentu Quijoti, qui sentiens contactum manus femininae et aspirando cercanum alientum pechorum princessarum, encandilavit se et cepit versificare illum roman- cem Lanzaroti in ista vel pari forma:

Nunquam fuerat caballerus
per damas agasajatus
sicut Dominus Quijotus
de domo sua escapatus;
nam doncellae curant illum
et princessae suum caballum.

Deinde continuabat in prosa: caballus meus, dominae meae, apellatur *Rocinante* et nomen meum est *Quijotus de Mancha*; quod volebat habere occultum, sed vena poetica fecit me revelare et jam revelatum non sum pesarosus, ut si per acasum quaedam dies habetis necessitatem mei. Mozae qui intelligebant minus de retoricis istis, quam de alteris; solum responderunt: Dejetur merces vestra de retrónicas et dicat nos si desiderat manducare quamcumque cosam. Utique, respondit Quijotus, ego volo manducare; quia credo quod faciet mihi bonum provechum. Sicut illa dies erat viernes non tenebant in illa venta ad manducandum nisi aliquas rationes cujusdam pescati de hoc qui in Castella dicunt abadejo in Andalusia bacallao, in alteris provinciis curadillo, et in otris truchuela. Dixerunt illi si volebat manducare truchuelam, et respondit: Si truchelae sunt muchae, idem est ac si manducasset unam trucham grandem; nam tantum interest mihi ut dent octo reales sencillos, quam unum de a ocho, et super totum: quis sapit si truchelae non sunt meliores quam cabritum aut terneram? Quidquid sit, veniat

prontum, quia pesum armarum non potest bene suportare sine gubernio triparum.

Disposuerunt mensa coenae in porta ventorri, et erat valde chuscum, videre quomodo Dominus Quijotus cenabat; nam quando mozae desnudaverunt eum ex armis, non potuerunt quitare celatam quae estabat subjecta capiti cum quibusdam cintis colore viridi, et Dominus Quijotus preferuit, magis quam cortarent nudi facti in cintas, permanere cum celata encasquetata in capite: Propter hanc causam non potebat llevare in bocam nihil; et ita mozae tenebant que dare cenam poquitum ad pocum. Sed dare illi bibendi non erat posibile, nec fuisset, si venterus non habuisset ocurrenciam horadandi cañam unam, cujus extremus intrabat per bocam usque ad gazonen., et per alterum extremum, echabant liquidum qui ille deglutiebat cum gestibus et guárgaris qui sunt fáciles supponendi. In hoc risibili spectáculo estabant, quando pervenit ad ventam quidam castrator puerorum et statim fecit sonare chiflum cañarum, quator aut quinque vices; cum quo Dominus Quijotus confirmavit suam creenciam de quod estabat in castello famoso

ubi serviebant cenam cum música; ubi balatus erat trucha; ubi pillus venterus, erat castellanus et ubi ramerae, erant princessae; cum quo toto, dedit per bene empleatam suam determinationem: sed quod magis faciebat illi *la tal y la cual*, erat non se videre armatum caballerum et ad totum truncem desiderabat ingresare in ordine caballeriae.

CAPITULUM TERCERUM

Famosae ceremoniae cum quibus dominus Quijotus intravit in Ordine caballeriae andantis.

Cum isto pensamiento clavato et remachato in sua mollera, incepit et terminavit cenam; et deinde levantavit se cum preocupacione ista et apartatus de gente, vocavit cum magno secreto venterum et postquam cuchicheavit cum illo, ambo intrarunt in cuadra, et quando estabant in apartato rincone, dominus Quijotus, arrodillavit se ante venterum dicens: «Nom surgam in eternum de hoc loco ubi postratus sum, usque faciatis mihi unum favorem qui redundavit in beneficium totius humanitatis. Venterus videns illum hominem arrodillatum cum tanto fervore ante suam humilem personam, quedavit atónitum; ita ut si pegavissent eum unum escopetazum;

et nesciebat quid facere aut quid dicere; et pasata prima impresione, agarravit illum ex braquio ut poneret pinum; sed dominus Quijotus continuabat in sua postura recalcando concesionen favori petiti, et ita estetit usque venterus dixit: «Concedo tibi omne quod á me desideres.» Tunc levantavit se noster homo dicens: «Nom minus esperabam de magnificencia vestra et cognoscens illam, dico: quod favor desideratus est ut mañana imponatis mihi armaturam caballeri andantis, cum omnibus rúbricis legalibus, et ego empezabo ceremoniam in nocte ista, velando armas in capella hujus vestri castelli; et ita quando veniat dies et ego armatus sit caballerus, sicut ardentem desidero, jam egrediar contentus de hac domo et potero marchare per quatuor partes mundi quaerendo aventuras ut competit caballeris andantibus quemadmodum ego sum.

Venterus, qui erat unus tius socarronus, confirmavit barruntos quos antea habebat super chifladuram domini Quijoti, et aprovechavit ocasionem se divertendi in illa nocte, propter quod largavit neñito unum párrafum caballerescum istius tenoris:

Aplaudo resolutionem vestram, quia novum officium quadrat perfecte uno caballero tan principali et encopetato sicut vos estis et sicut vestra gallarda presenciam demonstrat. Ego etiam fuit in meis bonis temporibus caballerus andantis et fecit varias excursiones quaerendo aventuras per Percheles Malaguae, Compasem Seville, Oliveram Valenciae, Azoguejum Sogoviae, Ventillas Toleti et per alteras partes, faciendo plures entuertos, secuestrando multas viduas, defaciendo multas doncellas et dando trabajum pene omnibus tribunibus Espanae et deinde venit ad istum meum castellum ut gozaret rentas meae haciendae et ut daret alberguem omnibus caballeris andantibus, fuissent aut non fuissent suae conditionis.» Dixit etiam quod in illo castello non tenebant capillam ubi potuisset velare armas, sed in casu necessitatis, potebat dominus Quijotus velare illas in uno patio castelli, sicut fecerant alii caballeri, nam ille tenebat securitatem ut armatura facta in ista forma, erat legalis et per consequenciam, si llevabatur ad cabum talem programam, in mañana sequenti, Deo juvante, Dominus Quijotus potebatur

considerare tan caballerum quantum erat possibile in hoc mundo.

Deinde preguntavit si traebat secum pecuniam et camisas et alias cosas; et ante contestacionem negativam caballeri, qui dicebat non portabat tales cosas, quia non legerat in suis libris talem detallem, replicavit venturus cum altero párrafo caballescio istius guisae: «Multum chocatur mihi quod caballerus tanti talenti ignoret alcanzem quarundam cosarum librorum caballeriae; et interpretando ad pedem literae illas leges, tigaretur ad campum sine pecunia et sine camisis limpiis, quod quidem est magnum desaciertum, nam etsi in libris caballeriae non habletur de isto, hoc est, quia suponitur non existere caballerum tan insensatum ad quem non ocurratur secum llevare moneta, qui est sanguis vitae socialis, sicut vera sanguis est vita corporis individui. Animadverto etiam tibi ut feras alforjas cum pane nostro quotidiano, carne sicata ad humum, et fructibus, in uno latu illarum et in altero arquetam pequenam cum unguentis et trapis ad curandas heridas; nam etsi aliquando post batallas solent venire auxilia alicujus incantatoris

qui enuiat doncellam aut enanum in nubibus involutum ad curandum caballerum feritum, hoc non est ordinarium, et per inde convenit llevar secum remedium, sed melius et elegantior, est llevar escuderum encargatum portandi alforjas cum omnibus predictis requisitis.»

Audivit Quijotus perorationem venteri cum attencione summa et promittit facere ad pedem literae quod audierat, et deinde convenerunt facere velaturam armarum in magno corrale quod erat immediatum ventae, et ita Dominus Quijotus recogivit omnes armas suas, posuit eas super unam pilam quae estabat ad latum unius pozzi, et embrazando adargam, agarravit lanzam et cum gentili apostura, incepit paseari ante pilaem. In illo momento nigra nox cerrabat lucem dici.

Non bene dejavit venterus locum illum, occurrit ad suos parroquianos cum carrillis carae repletis risae et invitavit illis ut viderent graciosum spetaculum qui representabatur in corrale: currentes omnes aspicerunt per fenestras semiintornatas, et viderunt ad claritatem lunae (quae tunc erat sicut solaris) quomodo dominus Qui-

jotus aliquando deambulabat cum ad mane sosegato, et aliquando recostatus in lanza ponebat oculos fixos in armis et in isto extasi estabatur magnum ratum. Comentarrii facti ab illa gentecilla quae atisbabat domino Quijoto, callantur quia facile supponuntur. Unus arrierus de illis qui erant in venta, intravit in quadram, et videns quod sua recua terminaverat piensum, resolvit dare illi aquam et fuit ad corralem ut llenare pilam in qua, sicut scimus, estabant armae domini Quijoti. Iste, pene vidit arrierum aprominari ad armas, elevavit vocem dicendo: «Oh tu quisquis sis, audax caballerus qui pretendis tocare armas magis famosi caballeri andantis qui ceñibit gladium, vide quod facis, non tangas illas; nam si facis istud, hic dejabis vitam, in penam tantae tuae audaciae.»

Arrierus fecit gestum displicentem, sicut dixisset: Tu importas mihi tria comina; et estatim agarrans totum illum correagem, arrojavit illud per terram, nihil curans verba Quijoti (et melius fuerat quod curaret quia ita curaverit se in salute).

Videns noster aventurerus quod fecit homo recuae, elevavit oculos in coelum et

ponens pensamentum in sua domina Dulcinea, dixit: «Sucurre mihi, domina mea, in ista prima afrenta quae fit isto tuo pecho avasallato, mite ad me tuum auxilium in isto primo et difficili trance»; et statim relinquendo adargam, agarravit lanzam cum ambabus manibus et dedit arriero talem estacazum, quod derribavit eum in terra tan fero modo maltrechus, ut si dederit secundum golpem, non fuisset necessarium medicus qui curaret illum.

Factum destrozum istud, dominus Quijotus cepit deambulare frescus ut lechuga et serius sicut cazuelam lentejarum. Post paucum ratum, alter arrierus, ignorans fechoriam Quijoti, intravit in corralem ut daret aquam mulibus suis, et perveniens ad pillam pozi, tocavit arreos caballeri ut apartaret eos ex pila; sed antequam terminaret operationem, dominus Quijotus sine se comendare Deo nec diabolo, et sine facere ullam advertenciam, agarravit lanzam et ¡zas! cum quo estacazo rodavit arrierus, per terram cum capite aperta per quatuor partes. Ruidum factum in corrale, repercutivit in venta, et omnes gentes, incluso ventero, currerunt versus corralem, sed pene aso-

marunt ocicum per portam, vidit eos dominus Quijotus et credens quod tamañum pelotonem gentium, veniebat ad eum, cum sinistris propositis, preparavit se ad desfaciendum tan espantosum entuertum, et embrazans adargam, acaricians gladium, et ponens oculos, in coelum, dixit: ¡Oh tu domina ferrosurae! converte ad me oculos et da auxilium isto tuo cautivo, in ista magna aventura quae in isto momento llevabit ad cabum. Compañeri arrierorum qui jacebant in terra male feritos, videntes rostrum feroche domini Quijoti, posuerunt se in carnes gallinae et á longe resguardati, inceperunt diluviare petras contra famosum caballerum, idem ac si ille fuisset perrum rabiosum. Venterus videns pleitum male paratum, dabat voces magnas dicendo: dejate illum in pace, quia est locus rematatus et librabitur á cárcere, etsi faciat nos omnes añicos. Quijotus etiam dabat voces per alterum latum, dicendo: venite ad me vos omnes traidores, folloni, soeci et canallae, venite ad me et jam videtis quomodo pagatis sandecem vestram. Et dicebat hoc cum brio tanto, ut omnes habuerunt metum; et hoc agregatum exhor-

tationibus venteri, fecit ut cesarent in lapidatione, et facta pace, retirati sunt feriti et venterus habuit parlamentum cum heroico caballero, conveniendo in dare immediate ordinem caballeriae, quod tan ardentem dominus Quijotus desiderabat. Solemnitas armorum facta fuit cum sequentibus ceremoniis: Postquam presertim castellanus comendavit Quijoto recognitionem magnum, tornavit ad ventum ad preparando archiperres ceremoniae, qui consistebant in unum librum, unam lucem, unum acolitum et duae damae. In uno momento fuit totum preparatum et formata fuit species procesionis quae exiebat ex quadra et dirigebat se ad corralem. Primo loco, ibat venterus apertans magnam serietatem, et ferebat in manibus, librum ubi apuntabat pajam et cebatam quo dabat arrieris; deinde ibat unum muchachum qui llevaba in manu unum cabum velae; deinde caminabant duae mozae nihil ferentes nisi sua desverguenza, et in ultimo termino varii curiosi formantes compactum pelotonem.

Quando comitiva pervenit ad locum ubi locus erat, venterus dixit domino Quijoto,

ut poneret rodillas in terra, et incepit murmurare super librum pajae, simulans recitare aliquam orationem, et in medio illius alzavit manum et dedit in collo magnum golpem; deinde tomavit gladium et dedit espaldarazum, in quibus duobus consis, pescozadam et espaldarazum, consistebat esentia armaturae. Deinde mandavit mozis ut ceñirent gladium, quod quidem fecerunt cum magna desenvoltura et discreptione, nam etsi habebant risam, in pectore, non traebant illam ad labios, timentes pesatas bromas Quijoti. Quando prima moza ciñebat gladium, dixit: «Deus faciat mercedi vestrae venturosum caballerum et det victoriam in omnibus batallis.» Et dixit dominus Quijotus: «Dic mihi quomodo te apellas, ut ego sciat cui debeo honorem tantum.» Et respondit ella: «Ego nominor *La Tolosa* et sum filia remendonis Toleti.» Ille concludit: Ex hodie habebis don, et nominaberis domina Tolosa.» Altera moza, qui calzavit eum espuelam, etiam honorata fuit et ex illa hora, nominata fuit á domino Quijoto Doña Molinera.

Factis his ceremonis, Dominus Quijotus non videbat horam ut montaret in cabal-

lum et exire ad buscandas aventuras; et ita ensillavit Rocinantem et abrazando omnibus tam hominibus quam hembris, dixit eis cosas estupendas, et preparavit se ad adimplendam suam altam misionem. Venterus contestavit illo, et sine petere cuotam aliquam, dejavit eum partire; et exiit ad portam, et ibi stetit usque ad perdendum eum de vista, in quo momento respiravit et echavit bendicionem cum manu zurda, sicut voluisset dicere: faciat coelum ut partat tibi unam centellam.

CAPITULUM QUARTUM

Peripeciae quae occurrerunt nostro caballero posquam salivit de venta.

Alba in oriente ridebat, quando dominus Quijotus exit ex venta, plenum alborozii tanti, videndo se caballerum armatum, que gozum suum reventabat etiam per cincham Rocinantis, sed faciens memoriam consiliorum venterii, circa necessitatem llevandi camisas et dineros, determinavit tornare in domum suam et ibi se providere de his cossis, et etiam de escudero: ad quem officium credidit esset apropositus unus vicinus sui, qui erat pauper agricola de corpore basto, corde tranquilo et cerebro agudo.

Cum isto pensamiento guiavit Rocinanti versus aldeam suam, et caballus, cognoscens querentiam pesebris suae juventutis, arreavit cum uno trotecito tan accelerato,

quo videbatur non toccare cum casquis in terra.

Post brevem caminatum, retinuit Quijotus bicho andariego, et escuchavit in silencio..... Non erat ilusio quod crediderat audire. Realiter in latu dextro et de espesura bosquis, veniebant ad suas aurícolas voces lastimeras et delicatas, quae indubitanter exiebant de aliquo pectore angustiato. Tunc dixit Quijotus: Gracias do celum quia tam prontum proporcionat mihi occasionem adimplendi profesionem meam et cogendi fructus bonorum meorum desideriorum; nam istae voces sunt alicujus menesterosi vel menesterosae, cui urget meum auxilium; et volvendo riendas encaminavit Rocinantedem versus locum ubi credebat proveniebant voces. Quando penetravit in bosquem, vidit unam yeguan atatam in encina et in altera próxima unum muchachum, veluti quindecim annis, desnudum usque ad cinturam, et etiam atatum: et iste chicus erat qui dabat gritos, non certe sine causa, quia unus agrícola qui habebat unam pretinam in manu, zurrabat eum badanas cum magno ensañamiento; et sicut vapulabat, dicebat illi:

«Oculi listi et lingua sit queda». Et muchachus respondebat: «Non faciam iterum, domine, per passionem Christi: non faciam iterum et promito semper cuidare hatum.» Sicut dominus Quijotus habebat tan malas pulgas, non andavit cum contemplationibus, et ponens se in fronte illius zurratoris badanae vivae, dixit cum magno furore: «¿Quid facis sucius caballerus? ¿non dat tibi vergüenzam zurrare illo qui non potest se defendere? Ascende in caballum tuum, aprende lanzam qui habes arrimatam in encina, et ego faciam vos cognoscere quod istud quod facis est solum proprium hominis cobardis et malandrini.»

Homo ille, quando vidit extrañam illam figuram armatam blandiendo lanzam super rostrum suum, contavit se inter difuntos et cum palabris blandis dixit: «Domine, iste muchachus cui propino tabardam istam, est servus meus qui guardat unum rebañum ovejarum, et est tan descuidatus, qui non venit dies in quo non faltet algunam resem, et quia castigo suam negligentiam et bellaqueriam, dicit quod facio hoc ad non pagandam soldatam illi debitam; et Deus scit quod iste muchachus mentit.»

«¡Oh grandisimus embusterus! dixit dominus Quijotus (aproximando lanzam pectori labratoris tiritantis), per solem juro quod dantur mihi ganas enhebrandi vos de parte ad partem cum lanza ista: pagate eum statim et sine réplica; desatate eum primo et pagate; et si non feceris, ego cum tremendo lanzazo, faciam vos polvum.

Labrator bajavit caput et sine dicere verbum, desatabit muchachum, cui interrogavit Quijotus quantum debebatur. Ille dixit: «Meus amus debet mihi soldatam novem mensium ad rationem septem realium in uno mense.» Quijotus fecit cuentam et invenit quod sumam totalem erat sexaginta et tres reales, et dixit labratori ut desembolsaret illam sumam si non volebat morire immediate. Medrosus villanus respondit quod per pasum in quo erat et per juramentum quod fecerat (et nihil juraverat) asegurabat, non estabat cuentam bene ajustatam, nam erat necessarium descontare tres pares zapatorum qui dederat rapazo et unum realem propter duas sangrias quae fecerant illum in una infirmitate.» «Bene est totum, replicavit dominus Quijotus, sed valeant zapati et sangriae per azo-

tainam quae sine ratione eum dedisti; nam si ille rumpit cuerum zapati, vos rupisti cuerum sui corporis; et si barberus sacavit sanguinem quando estabat infirmus, vos sacavisti eam in plena salute.»

Quod est pejori, interrumpit vapuleator, est quod non habeo pecuniam, et melior est ut Andreas veniant mecum, et in mea casa pagabo eum realem super realem. «Ire cum eo, dixit muchachus, non faciam nullo modo, quia si pillat mihi in alteram estrechuram, desollabit me.»

«Non faciet talem cosam, dixit Quijotus, suficit quod ego mandet hoc, ut ille adimpleat, et si jurat per legem caballeriae, vade cum illo et non habeas nullum resquemorem. Et vos caballerus, videte quomodo facitis quod jurasti, quia si fecises alteram cosam, tornabo ad vos et dabo magnum castigum: tenete in cuenta quod hallabo vestram personam etsi escondatis sicut lugartijam.» Et cum dixit hoc, picavit, espuelas Rocinanti et prosequivit caminum qui antea llevabat.

Labrator non apartabat oculos ex camino qui seqüebat caballerus andantis, et in quanto perdivit eum de vista, agarravit

Andresem, atavit altera vice, et arreavit eum alteram azotainam plus tremendam quam anteriore, dicendo: «Nunc apellas desfacedorem agraviorum et dices ut desfaciat istam tollinam quae adhuc est paucam, quia debebat te desollare vivum.» Talis fuit primus entuertus qui enderezavit Dominus Quijotus. Ille tamen ibat caminando huecus ut espongia versus aldeam, dicendo mediae voci: «Bene potest appellare dichosam super mulieres omnes qui vivent in terra, tu super fermosas, fermosa Dulcinea del Toboso, quia tocavit te in sorte tenere in vilo alienti tui, caballerum tan valerosum quantum est Dominus Quijotus Manchegus qui, sicut mundus enterus sapit, heri fuit armatus caballerus et hodie enderezavit mayorem entuertum quod crudelitas cometivit: hodie quitavit latigum ex manu, illo homini perverso qui vapulabat inocentem.»

Quando Dominus Quijotus ita probabat quod non habebat abuelam quae illum alabaset, invenit caminum qui dividebatur in quator caminis; et tunc imaginavit encrucijatas illas in quibus caballeri se detinebant ad pensandum qualis inter tantos ca-

minos debebant sequi: et Quijotus fecit idem; sed Rocinantis, in cujus capite non cabebant tonterias quae tantoties cabent in capite humano, recordavit pesebrem suum et pajam suam, et incepit caminare versus illum.

Andatis duobus millis, vidit Quijotus magnum tropelem gentium qui formabatur per aliquos mercatores Toleti qui dirigebantur ad Murciam ut comprarent sedam: mercatores, qui erant sex, veniebant in caballis cum quitasolibus, et servi qui traebant, erant septem; quator montati et tres qui veniebant pedibus andando. Pene divisavit eos Dominus Quijotus, imaginavit causam unius aventure, credens quod illi erant caballeri andantes; et in continenti afirmavit se super estribos, apretavit puñum super lazam, llevavit adargam ad pectum, encabritavit caballum et ita collocatum in medio camini, esperavit: et quando illi estabant ad paucum trechum, Dominus Quijotus, elevavit vocem et arroganti apostura, dixit: «Detineantur omnes et nullus det unum pasum, nisi antea confiteatur quod in toto mundo non existit doncellam magis fermosam quam Imperatri-

cem manchegam illam sine equalem, Dulcineam Tobosi.» Ante talem exabruptum detinuerunt se mercatores, et videntes estrafalariam figuram hominis dicentis tales cosas, comprehenderunt quod habebant delante unum chiflatum; et unus ex illis qui erat tunillus et burlonus, entablavit cum Domino Quijoto dialogum sequentem:

—Dominus caballerus, nos non vidimus nunquam talem señoram et per istud debetis vos mostrare illam, et si est tan fermosa quomodo afirmatis, nos confesavimus quod est, et santas Pasquas.

—Si ego mostraret illam tunc non haberet méritum quod confesavitis; nam méritum consistit in eo quod sine videre eam, dicatis quod est mulier plus formosam mundi, et si hoc non facitis, ponite vos in facham peleandi et venite ad me, gens superba, ora unum ad unum, sicut petit ordo caballeriae, ora toti junti sicut facit gens tan malae raleae quomodo vos estis; venite, quia specto vos credens quod justicia, quam defendo, sacavit me victoriosum.

—Non enfadetis tan prontum, caballere; pensate et videte, quod toti principes isti, nolimus echare mentiras et minus cuando

fortasse sint in menoscabo princesarum Alcarriae et Extremadurae; ita tranquilecetur merces vestra et mostret nos siquiera unum retratum illius fermosurae et quando videamus illum, etsi sit chicum ut granum tritici, daremus gustum vestram mercedem, nam jam vos fuistis tan simpáticum nobis, quod credo ut etsi retratum demostret nos quae illa imperatrix manchega est tuerta unius oculi, et per alterum oculum manat bermellonem et petram azufris, nos dicemus quod illa est fermosisima.

—Non manat oculus suus azufris, cannalla et infamis homo; quod manat oculus ejus est ambar et algaliã inter algodoni- bus; et non est tuerta nec corcovata, sed derecha sicut usus Guadarramae; et in ista hora pagabis blasphemiam dictam contra fermosuram quae habet domina mea.

Dicens istud, arremetivit cum lanza illi qui dicerat tales cosas et dedit acometidam cum tanta furia et brio tanto, quod si in medio camino non tropezaverit caballus, feccisset illum ciscum.

Rocinantis tropezavit et caivit, et amus suus fuit rodando bonum trechum. Pauper homo faciebat esfuerzos ut se poneret pi-

num et non potebat; sed talis erat bravura sua, que tumbatum sicut estabat, adhuc dicebat: Non fuyades, gentes cobardes, videte quod non mea culpa sum in terra, sed per tropezonem caballi.

Unus mozus de his qui veniebat, debebat tenere higados perversos et audiens bravatas domini Quijoti, determinavit succidire polvum trajis jacentis, et agarrans lanzam fecit illam pedazos et cum uno molivit cum costillas et cum altero, acabavit ciberam per completum, sine facere casum malditum suis amis, qui apellabant et dicebant ut dejaret eum. Estropeatus caballerus solum tenebat bocam listam ad maledicendum illis malandrinibus; sed totum corpus estabat descuadernatus et non potebat movere pedem nec patam.

CAPITULUM QUINTUM

**Prosequitur narrationem desgraciae
nostri caballeri.**

Videns quod toti esfuerzi ad se levantandum erant inútiles, recurrit ad resobatum remedium pensandi in relatis librorum caballeriae, et venit in sua memoria illum sucesum Baldovini et marquesis de Mantua, quando Cariotus dejavit illum male feritus in montaña; et vidit quod talem pasajem veniebat de molde ad situacionem suam et se revolcando in terra, dicebat sicut ille feritus caballerus del Bosque:

Ubi estas domina mea
qui non ploras meum inalem
aut, domina, nescis illum
aut eres talem et qualem

.....
Nobilis marquesis Mantuae
et tium meum carnalem.

et quando dicebat hoc, pasavit per illum lugarem, unus agrícola paisanus Quijoti qui veniebat ex molino, qui videns illum hominem postratum in terra, acercabit se ad illum et interrogavit quis esse et quid malum affligebat illum. Sed Quijotus credens quod agrícola erat mismisimus marquesis Mantuae, continuavit versos inceptos, cum magna estupefaccione sui conventini qui posquam limpiavit illi polvum et fijavitse in suo rostro, et cognovit quod erat dominus Quijada, suus paisanus, non fecit casum tonteriae Quijotis, et despojando eum de peto et espaldare, levantavit illum in vilo et acuajavit super borricum suum, et cargando Rocinanti cum armas, tomavit ronzalem sui borriqui et bridas caballi, et dirigit se ad populum suum sine facere casum de suspiris nec de lamentationibus qui exhalabat Quijotus ex borrico.

Labrator caritativus, qui etiam erat sensatus, aguardavit paucum tempus in aforas populi ut intrare cum sombris noctis in illo, et ita non daret escándalum; et hora conveniente, llegavit ad domum Domini Quijoti ubi erant cum ama et sobrina, Parochus et barberus comentando desapari-

tionis tui, ami et amici. Audientes relatum convecini et videntes desgraciatum estatum illius hominis tan chiflati quam moliti per estacazos, convenerunt omnes procurare illi remedium securum ad infirmitatem suam et sicut sciebant quod libri Caballeriae (de quibus Dominus Quijotus habebat magnam copiam) erant causa principalis, decretarunt ut primus recursus, facere expurgum in biblioteca et postquam posuerunt in lecto doloris, caballero jam non andante, sed jacente, inceperunt operam conchavatam.

CAPITULUM SEXTUM

Donosus escrutinius factus á Parroco et
barbero in biblioteca ingeniosi hidalgui.

Quijotus dormiebat. Parrocos petivit sobrinae claves aposenti ubi erant libri causantes chifladuram famosi caballeri, et illa dedit illas bone voluntatis. Intraverunt omnes et ama cum illis, et invenerunt plus centum volumina inter grandes et pequeños, totos optime incuadernatos; et statim ac vidit illos ama Domini Quijotis, salivit cum magna prisa ex aposento et tornavit breviter cum escudilla aquae benedictae et cum hisopo, et dixit señori curae: accipiat merces vestra istum hisopum et aspergat habitacionem, ne forte sit in illa aliquem incantatorem qui intentet incantare nos in castigum penae quae nos damus eum, faciendo ut salgatur de hoc mundo

in quo tanto tempore habitavit. Risit cura propter simplicitatem amae et mandavit barbero ut dedisset ei, unum post alterum, omnes libros, ut videret si quisquam illorum erat dignum liberandi ab hoguera.

Non faciat ipsum, dixit sobrina, melius est ut quementur omnes quia omnes fuerunt causatores tamañae desgraciae; melior est tirare eos omnes per ventanam; facere cum illis unum rimerum et incendiare immediate; et si hoc non videtur bene, melior erit llevarre omnes ad corralem et ibi quementur ut non molestet humus. Ama saltavit in palestra et dixit parroco: «Ego etiam opino ut debemus quemare omnes.»

Qui traducit hoc capitulum etiam opinat ut omnes libros istos de quibus loquimur, debent quemari et per sua parte quemantur; et ita ahorratur engorrosam latam bibliograficam, quae solum importaret paucis, paucum minus chiflatis quam Dominus Quijotus.

CAPITULUM SÉPTIMUM

In quo describitur quómo Dominus Quijotus salivit per vicem secundam ad buscandas aventuras.

Posquam pasavit infirmitas et convalescencia corporis apaleati, Dominus Quijotus continuabat emperratum in sua chifladura, tantum aut magis quam in principio et ad chitam callando, andabat explorando voluntatem cujusdam pauperis labratoris vecini, homo bonus, sed cum pauca sale in mollera; et preparabit illum cum intentione llevandi secum in calitate escuderi. Et tantum resobavit molleram illius palurdi, ut in fine conquistavit eum. Inter alias cosas, dicebat illi Dominus Quijotus, quod facilissime in die minus pensato et per futilem pretextum, ille intraret in aliquam aventuram de qua sacaset posesionem unius insulae; in quo casu, escuderus nombraretur gubernator

illius insulae. Cum istis et similibus promisionibus, Sanchus Panza (qui ita nominabatur ille pauper) dejavit mulierem suam et filios suos, et sentavit plazam escuderi sui vicini. Posquam Quijotus, vendendo et empeñando varias cosas, procuravit dinerum et adquisivit rodelam et composuit celatam, habuit ultimam entrevistam secretam cum Sancho et in illa quedaverunt acordes super quando et quomodo facerent salidam ex campo tranquillitatis ad campum aventurarum.

—Non obliviscaris portare alforjas—dixit Dominus Quijotus ad Sanchum.

No olvidabo illas—dixit Sanchus—nam alforjæ sunt secundus estomagus omnibus qui non sumus ruminantes et sine estomago, pedes sunt coji; et etiam domine llevabo borricum meum, quia barriga mea non caminat nisi apoyetur in quatur patas.

Dominus Quijotus posuit aliquam repugnantiam ad llevandum jumentum, sed in fine resignavit se, habens intentionem cambiandi illum per caballeriam magis decentem, in prima occasione. Totum jam ventilatum, Sanchus nihil dicens mulieri nec filiis et Dominus Quijotus idem de idem

amae et sobrinae, in quadam nocte oscura, saliverunt ambo ex lugare á nemine visti, nam olfateati fuerunt solum ab aliquibus perribus qui ladraverunt aliquid in signu despedidae et deinde callaverunt; dejando populum in sepulcrali silencio.

Cum silencio magno etiam caminabant heroi nostri: Sanchus cavilando in modo gubernandi suam insulam et Dominus Quijotus imaginando feroces et estupendas aventuras.

In hora solis salientes jam caminabant per campum de Montiel, in quo credens Sanchus ut essent salvi ab omnis investigatione familiae, dixit Domino Quijoto: Teneat mercis vestra multum cuidatum ne olvidetur insulam quam habet me promisam; nam in toto camino, venio pensando in illa et credo gubernabo eam multo bene, etsi sit multo magna.

—Semper, amicus Sanchus, fuit usanza inter caballeros andantes facere gubernatores insularum vel regnorum qui conquistabant, suis escuderis, et ego non ero peioris condicionis, sed magis credo quod ego aventajabo omnibus; quia aliqui eorum spectabant ut escuderi fuissent vieji et

tunc non dabant eos gubernium insulae, sed tantum unum titulum condis aut marquisis; sed si ego vivo et tu vives, potest succedere ut ante sex dies, ego ganet aliquod regnum qui habeat alteros adherentes, et istud veniet tibi de molde ut coronemus te sicut Rex cujuscumque illorum.

Audiens Sanchus tan prodigiosum relatum aperiebat oculos et bocam, sicut si per illis intraret regnum, sed in fine cerravit totum et fecit gestum expresivum sicut volens dicere: «Non cuelat.»

Videns Quijotus expresivus gestus dixit:

—Non dubites, Sanche, ne credas quod promissum est muchum, quia dantur cosae et casi talibus caballeris, quae si mihi acciderint adhuc credo quod dabo tibi magis.

—Si est sicut dicis et ego sum Rex, mea Joanna Gutierrez erit regina.

—Quis potest dubitare hoc?

—Ego mismus dubito, quia credo quod etsi Deus llovierat regnos super caput Mari Gutierrez, nullus sentaret bene in illa: ego scio quod una corona regia, melius sentaret in cabezam mei jumentum quam in illa; et ita erit magis oportunum, ut facias illam condesam aut cosam istius cuantiae.

—Tace, Sanche, et pete ut Deus faciat
quod melius conveniat.

—Bene est; taceo et confido in Deo et
in mercede vestra, quod aparejabitur al-
bardam ad normam nostrae castillae.

CAPITULUM OCTAVUM

Bonum exitum quod obtinuit valerosus Dominus Quijotus in espantabile et nunquam imaginata aventura molinorum venti et otri sucesi digni felicis recordationis.

In sabrosa conversatione nuper expressata, venerunt ad locum ex quo videbantur triginta aut quadraginta molinos venti, et pene Quijotus vidit eos, volvit cabezam ut diceret escudero suo. « Ventura guiat pasos nostros melior quam nos potebamus esperare: vide in illo altozano triginta aut magis descomunales gigantes cum quibus ad escapem volo facere batallam et quitare vitam et cum suis despojis nos fiemus ricos et faciemus magnum servicium Deo, aniquilando in terra istam malam simientem. »

—Quales sunt gigantes? dixit Sanchus.

—Sunt illi qui empinantur in frente nostrum et qui habent brachios tan longos, que alcuni illorum habent duas leguas.

—Aspiciat merces vestra bene, illi nec sunt gigantes nec talis est caminus: illi sunt molini venti et quod vos creditis braquia, sunt aspaë quae agitatae a vento faciunt andare petras molini.

—Tace Sanche: bene videtur quod non sapis quod sunt istae aventure: illi sunt certissime gigantes, et si negas quia habes metum, permane quietum in hoc loco et fac orationem, inter ego proficiscor ad empenandam cum illis istam feram et desigualem batallam.

Et dicendo hoc metivit espuelas Rocinanti et arreavit versus gigantes in ordine batallae, non audiens voces escuderi qui gritabat: «Non sit merces vestra locum, retornate, quia non sunt gigantes sed molini.» Sed Quijotus, cecus furiosus, apretabat carreram dicendo: «Non fuyades, cobardes et viles criaturae, quia unus solus caballerus est qui vos acometit.» Venit in hoc momento racham venti qui caepit movere aspae molinorum, et Quijotus magis quam desengañaret se, dicebat cum magno furore: «Non timeo, nam etsi moveatis plus braquia quam habuit gigans Briareus, faciam vos mordere polvum terrae.» Et dicendo

hoc et se comendando suae dominae Dulcinae, arremetivit cum lanza in ristre, et ad totum galopem Rocinantis, embestivit cum primo molino, dando lanzazum in una aspa quae volvit se, et rumpendo lanza envelopit caballum et caballerum et fecit eos rodare bonum trechum, sicut ruedat trapajum empujatum a remolino.

Sanchus, qui ex longinquo presenciavit esperpentum, venit ad totam carreram sui jumenti et videns amum qui non potebat se movere propter porrazum, dicebat. «¡Valgat me Deus! quanta desgracia buscabistis per non facere me casum, quando dicebat quod non erant gigantes sed molini; et hoc non potebat dubitare, nisi unus qui habeat cabezam non solum sicut molinus, sed sicut remolinus.»

—Tace, Sanche—dixit Quijotus:—tu ignoras quod istae cosae quae pertinent ad guerram habent continuas mutaciones; in ista fazaña non pasavit otram cosam quam istud: ille sapiens incantator Frestón, qui jam robavit meum aposentum librorum, habet me tirriam et ut quitaret gloriam victoriae, transmutavit in molinos venti, illis qui realiter et vere erant gigantes.

—Hoc quod dicis—replicavit Sanchus— potest esse veritas sed ego credo magis quod tu voles facere me comulgare cum ruedibus molini; et dicens hoc, ayudavit domino suo ad montandum in Rocinantem et sequendo conversacionem inceptam, intrarunt in camino qui dicitur Puerto Lápi-che, ubi Quijotus esperabat famosas aventuras.

In toda die voluit caballerus manducare nec bibere; sed escuderus acuajatus in rucio, ibat sacando ex alforjis tarugos panis, cachos quesu, cecinae et alios tropezones dentium; et in quocumque tercio bocadito, echabat se unum traguitum ex bota; quae cum tan continua empinatione codi, cambiabat suam pellem lustrusam et quedabatur laciám, rugosam et macilentam.

Nox pervenit, et nostri heroi fecerunt altum inter unos arbores de quibus Dominus Quijotus desgarravit ramam ut sustitueret lanzam rotam in aventura molinorum, et deinde echavit se in terra, non ut dormiret, sed ad pensandum in sua dilectissima Dulcinea, ad faciendum quod otri caballeri faciebant in similibus ocasionibus.

Non imitavit eum escuderus Sanchus;

qui quidem quomodo habebat estomagum repletum et non aquae achicoriae, pasavit totam noctem in aliento suae botae, id est durmiendo, de quo sonno non removerent nec rayi solis, qui pegabantur in rostro, nec cantum avium, quae valde balliciosae, salutabant cum amorosis pitorreis adventum novi diei. Dominus Quijotus habuit necessitatem cogendi estiratam piernam Sanchi et dicere: «Surge, surge». Sed Panza per totam contestacionem, dedit unum salvajem esperezum, agarravit botam et metivit inter pectus et espaldam tragum morrocotudum.

Quum reanudarent camimum de Puerto Lápiche et loquentes in illo de variis cosis pertinentes ad caballeriam andantem, asomarunt a longe duo frailes ex Ordine Sancti Benedicti, qui cabalgabant in duos dromedarios; nam non erant plus pequeñae duae mulae in quibus veniebant. Traebant anteojos camini et quitasoles.

Post illos veniebat unus cochis, et ad latum ilius quator pajes cum caballibus et duo mozi mularum qui caminabant pedibus andando. In illo coche ibant una señora vizcaina quae dirigebatur ad Sevillam; et

frailes etsi, traebant identicum caminum, non habebant artem nec partem cum illa vizcaina. Pené vidit Quijotus talem pelotonem caminantium, dixit suo escudero: «Aut ego sum engañatus, aut ista aventura debet esse plus famosissima quae vidit mundus, quia illi bulti nigri qui videntur, debent esse aliqui incatatores qui llevant robatam aliquae princessae in coche illo, et est precisum ut ego agotet fuerzas ut enderecet tamañum entuertum.

Sanchus fijavit se in pelotonem ad quod amus aludebat, et ponens se manus in caput, dixit sibi metiposo: «¡Deus meus, quam chiflatus est tius iste!» Et deinde dixit in alta voce: «Domine, aspiciat bene quia hic habemus alteram cosam sicut illa molinorum: per Cristum, videat bene merces vestra quod primeri qui veniunt sunt frailes Sancti Benedicti, et cochis debet esse alicujus gentis pasajerae; rogo ut miretis cum bonis oculis, nam timeo ut diabolus velit engañare vos.»

—Jam dixit, tibi amice Sanche, quod tu non intelligis de achaquibus aventurarum: quod ego dico, est veritas, sicut videbis prontum. Et hoc dicendo, adelantavit se

et posuit in medio camini per quod frailes veniebant; et cum illi erant proximi, dixit in alta voce: «Gens endiablata et descomunalis, dejate ad escapem illas augustas princesas quae llevatis per forzam in ipso coche, et si non vultis dejare eas, disponete ad recipiendam mortem, in justo castigo per malas operas vestras.»

Frailes pararunt in seco, admirati, tan de figura Domini Quijoti, quam de suis palabris, quibus responderunt: «Dominus caballerus, nos non sumus endiablati nec descomunales, sed tantum duo religiosi Sancti Benedicti qui andamus nostrum caminum et nescimus si in ipso coche veniunt aut non veniunt princesae forzatae.

—Mihi non vengatis cum pamemis, dixit Dominus Quijotus; nosco vos qui estis gens canalla;—et hoc dicendo, picavit Rocinante et arremetivit cum lanza uni ex duobus, qui certe si non bajaverit ex mula, Dominus Quijotus bajavisset illum male feritum aut mortum. Alter frailis, videns desaguisatum factum suo socio, expoleavit castellum in quo cabalgabat, et currebat ad campum traviesam eodem modo ac si posuissent illum cohetem in asentaderas.

Videns Sanchus frailem jacentem in terra, acercavit se ad illum, et caepit quitare hábitos; et quando estabat escuderus magis metitus in faena, venerunt servi frailorum et dixerunt ei:

—Propter quod desnudas amum nostrum?

—Desnudo illum, quia debo apañare despojos batallae in qua vincit amus meus; nam ego sum escuderus suus.

—Quod tu es, et representas, est unum solennem cochinum tripodum.

Et in mismisimo instanti, reparantes mozi quod Dominus Quijotus erat desviatus, loquendo cum illis quae estabant in coche, pegaverunt Sancho unas cuantas chuletas quae fecerunt ut rodaret per terram, et adhuc non contenti propinaverunt ei regularem pateaduram; et inter chillabat Sanchus, frailis derribatus, montavit in mula et non est dicendum quomodo et quanto currebat ille filius Sancti Benedicti.

Dominus Quijotus, sicut diximus, estabat loquendo cum domina cochis et dicebat ei: «Domina mea, jam potest fermosura vestra facere quod velit, nam illi qui vos sequestrarunt jacent in terra derribati per

esfuerzum braquii mei; et ut non habeatis penam desiderando scire quisnam est qui vos liberavit, dico tibi quod sum dominus Quijotus manchegus, caballerus andantis, captivus fermosissimae Dulcinae Tobosi, ad quam ivitis et in pagum beneficii quod vos ego fecit, solum peto, ut dicatis illi totum factum a me propter vestram libertatem.

Quidam escuderus acompañans dominae cochis, qui audiebat relationem ampulosam Domini Quijoti, posuit se malhumoratum, et videns quod caballerus non dejabat andare cochem, agarrans lanzam Quijotis dixit illi, in una charla, quae nec erat vizcaina nec castellana, unam cosam per istum estilum: «Ahueca prontum, quia si non ahuecas, juro per Deum quod tu contaveris inter difuntos.»

Pro pulguibus Quijotis, talis bravata erat una banderilla clavata in suo probato valore, et ita arrojans lanzam, empuñavit gladium, embrazavit rodelam et arremetivit vizcainum, cum ánimo quitandi eum de inter vivos.

Vizcainus, qui vidit quam feroces erant bromas caballeri andantis, voluit se apeare ex mula (quae erat de alquiler) timens bar-

quinazum, sed non potuit; et empuñans suum gladium, tomavit almohadā cōchis ut serviret sicut escutum, et fuit ad manus cum Domino Quijoto. Testigui ocurrenciae, voluerunt ponere pacem inter contentientes, sed vizcainus, rabiosus et cecus, dicebat: «Si estorbant mihi ut matet istum tium, matabo dominam et omnes qui pongantur delante.»

Nemo chistavit; et omnes apartarunt se bonum trechum, ut combatientes pelearent ad suum saborem. Vizcainus dedit primo tremendam cuchillatam in hombro Quijotis, et gracias ad rodelam, non partivit eum sicut ad unum tomatem. Dominus Quijotus levantavit gladium et sicut torrentem desbordatum, veniebat ad contrincantem.

In hoc punto, Michael Cervantis perdidit hilum suae historiae et describit in alio capitulo *ce*, per *be*, quómodo invenit cartapacium in quo erat scriptam prosecutionem historiae Quijotis. Ego laudo bonam sombram Cervantis, et quia habeo multam priam, nolo andare in pasibus qui non important mihi, et proficiscor directe ad medollum historiae ingeniosi hidalgui.

CAPITULUM NOVENUM

Quomodo habuit finem estupendam battallam gallardi vizcaini et valerosi manchegui.

Talis erat denuedus et furor duorum pelegantium, ut positas espatas in altum, parescebat quod coeli, terrae et abismi encogebantur, timentes quodcumque desquiciamentum, propter tremendum choquem. Primus qui descargavit golpem fuit vizcainus, et dedit eum cum rabia tanta, que si non volveretur gladium, mandavisset Quijoto ad manducandas truchuelas oceani eternitatis; sed coelum volebat servare talem caballerum ad faciendas empresas magis altas, et fecit quod ex illo golpe, solum perderet mediam celatam et mediam orejam. Non perdivit propter istud valorem suum Dominus Quijotus, sed é contra, aumentavit illum; et ita empinatus

super estribos, descargavit supervizcainum gladium cum duobus manibus empuña-tum, et dedit golpem tan furiosum et cer-terum super caput, ut contrincans, coepit-desangrere se per bocam et nares; et cai-visset in illo momento ex mula, si non se abrazaret pescuezo. Totum fuit inútile; nam mula espantata, cucurrit per campum, et ad primos corcobos, desangratus ginetis perdidit estribos et mordit polvum terrae.

Estabat Dominus Quijotus valde seren-us aspiciendo últimos apuros sui hominis victi, et quando vidit eum in terra, apeavit ex caballo et cum magna celeritate fuit ad illum; et ponens puntam gladii super ocu-los derribati, dixit illi ut rendiret se, quia si non, immediate decapitaret eum. Viz-cainus estabat valde turbatus et non pote-rat respondere, et Quijotus valde cecus; et fecerit secure decapitationem, si Dominae qui ex coche atisvaberunt pendenciam, non venissent ad Quijotum et petivissent cum multo encarecimiento indultum sui escu-deri.

Dominus Quijotus, qui in illo momento dabat se multum pistum, dixit cum magna majestate: «Fermosae dominae, ego sum

contentus faciendi favorem petitum, sed non faciam nisi cum conditione ut iste caballerus victus, presentetur ad simparem ferrosam Dominam Dulcineam Tobosi, ut illa faciat de eo quod magis conveniat ad suam voluntatem. Dominae cochis quibus surtus tenebat atontatas, nescientes nec quod petebat Quijotus nec quis esset talem Dulcineam, promiserunt facere mandatum Domini Quijoti; et iste dedit se per satisfechum et pagatum.

CAPITULUM DÉCIMUM

Graciosae conversationes sustentatae inter Dominum Quijotum et Sanchum Panzam escuderum suum.

Quando Sanchus vidit campum batallae serenatum, acercavit se ad amum suum victoriosum, ut teneret estribum, sed antea incavit se de rodillis, et aprendens manum famosi caballeri, osculavit eam et dixit:

—Dignetur merces vestra dare mihi gubernum insulae quae in ista vigorosa pendencia ganavisti; quia etsi insula sit valde magna, ego sentio in me sufficientem es fuerzum ut gubernare illam, tantum aut magis bene quam alter qui gubernaverit insulas in hoc mundo.

—Amice Sanche—respondit Quijotus,—animadvertite quod ista aventura et omnes que illi similes sint, non sunt aventure insularum, sed encrucijatarum, in quibus

non sacatur nisi caput quebratum aut ore-
jam desgarratam. Habe patientiam et es-
pecta ocasionem in qua aliqua magna aven-
tura faciat ut ego donet tibi gubernium
quod promisit.

Congratulavit se Sanchus de respon-
sione ista, et osculando iterum manum
Quijoti, adjuvavit eum ad montandum et
ille etiam montavit in suo jumentu ut se-
querer domino suo qui internaverat per
bosquem próximum. Sed quomodo Roci-
nantis apretabat pasus, Sanchus vidit se
valde rezagatum et coepit dare voces ut
dominus aguardaretur. Paravit Dominus
Quijotus, et quando erant proximi dialoga-
verunt ita:

—Videamus, Sanche amice, ¿qualis tri-
pa rupta fuit tibi?

—Tripa rupta, est dicere quod debeba-
mus intrare in aliqua eclesia, quia consi-
derans quam estropeatus quedavit ille qui
vicisti, probabiliter Santa Fraternitas echa-
bit nos uñas, et feret nos in cárcere; et si
facit hoc, quando ex cárcere exeamus jam
necesse est ut sudet hopum.

—Tace, Sanche, et non dicas tonterias.
¿Ubi vidisti, aut quando legistis, quod

unus caballerus andantis ingrediar in cárcere etsi fecerit unum homicidium per diem?

—Ego nescio nec cognosco homecillos qui vos dicitis; quod scio est, ut Santa Fraternitas metet in chirona, omnibus qui pelegantur in campo: in altera cosa, ego non me intromito.

—Non habeas penam per ipsum, amice; loquamur de altera cosa magis interesante. Dic mihi per vitam tuam: ¿acasum tu legisti in historiis, quod sit, nec fuit, alter caballerus magis valerosus quam ego? ¿Legisti de aliquo qui habuerit magis brium ad acometendum, magis alientum ad perseverandum, magis destrezam ad ferendum, nec magis mañam ad derribandum? ¿Dic mihi?....

—Ego solum dico, quod nihil legit de ipso; quia oculis meis estorbat nigrum tintae: vel quod idem est, ego nescio legere: sed veritas est, quod in vita mea non servivit amum tan valerosum. Quod sentio est, si fazañae istae, terminantur ubi dixit. Sed melius est acabare conversationem istam et curare orejam vestram, ex qua sanguis escapatur, sicut vinus rezumatur

ex bota male empegata. Ego habeo in alforjis hilas et unguentum blancum.

—Tota unguenta fuerant inútiles si ego recordaret quomodo conficitur illum bálsamum Fierabراسي de quo una sola gota, valét pro totis unguentis.

—In quo consistit talem bálsamum?

—Est talis, ut cum illo non est timenda morte, nec pensare morire per ullam feridam; et ita quando ego faciat illum et det tibi, si videris quod in aliqua batalla dividerunt corpus meum in duos cachos, recogis cum multo desahogo cachum quod jacet in terra, et antequam sanguis congeletur, ponis eum super cachum qui quedavit in silla; tenens cuidatum ut encajetur quaeque pars cum sua parte; et deinde das mihi duos tragos unguenti citati et ad minutum, videbis me magis sanum quam unam manzanam.

—Si hoc est verum, renuncio ex hoc momento gubernio insulae, et si dicis mihi quomodo aliñatur talem bálsamum, nolo magis pro remuneratione servitiorum; quia credo quod factura bálsami erit barata.

—Cum cosis qui non valent tres reales, potest fieri tres azumbres.

— ¡Heu me! Si ita est, ¿quomodo non facit merces vestra ad escapem illum balsamum, et docet mihi ad faciendum eum?

— Tace, amice; quia maiores secreti communicabo tibi et maiores mercedes faciam in posterum; sed nunc incipiamus ad curandam orejam quae dolet mihi magis quam ego velim.

Sanchus sacavit ex alforjis hilas et unguentum; sed quando Dominus Quijotus vidit celatam rotam, trastornavit se et ponens manus in gladio et oculos in coelo juravit dicens: «Facio juramentum Creatori omnium rerum, et sanctis quatuor evangelis, faciendi vitam quae fecit Marquesis de Mantua, quando juravit vengancia mortem sui sobrini Baldovini, qui fuit ad tenorem istum: non manducare panem super manteles nec folgare cum sua muliere; et otrae cosae quae etsi nunc obliviscor, habeo illas sicut expresatas et juratas.»

Audiens Sanchus domino suo, dixit illi: «Si ille qui rumpit celatam fecit quod ordinasti respectu ad Dominam meam Dulcineam, nullam penam jam meretur, nisi committat alium delitum.»

Bene apuntasti et bene loquisti—res-

pondit Quijotus; —et ita anulo juramentum in eo quo respectat ad tomare venganzam, sed facio et confirmo iterum, in eo quo interest ad vitam predictam usque inveniat ocasionem quitandi aliam celatam á fortiori, et quae sit melior quam fuit ulla alterius caballeri: et in hoc imitabo ad pedem literae, quod occurrit cum yelmo Mambrino qui tan carum costavit Sacripanti.

Vidit Sanchus quod Dominus perdebat chavetam, et echnavit manum ad alforjas et ex illis sacavit argumentum magis oportunum, ad desfaciendas chifladuras. Manducaverunt ambo cum magno apétitu et grata conversatione, cachum cebollae, cachum quesí et aliquos mendrugos panis, et deinde montaverunt et arreaverunt, quærendo aliquem castellum ubi hospedari in illa nocte; sed sombrae nocturnae venerunt super illos, antequam pervenirent ad desiderium realizatum: et ita fecerunt altum in chozis aliquorum pastorum qui curabant rebañum cabrarum.

CAPITULUM UNDECIMUM

Dominus Quijotus hospedatur cum quibusdam cabreris; et ante illos pronunciat notabilissimum discursum super etatem auream mundi.

Cabreri receperunt hospites cum magna benevolencia. Sanchus posquam acomodavit Rocinantem et Rucium, sequivit, per olorem, rastrum cujusdam tasaji caprae, qui coquebatur in uno caldero; et etsi ille voluisset in illo instanti videre si tasajum estabat solum aut salatum, non potuit, quia cabreri retiraverunt illum ex foco, et extendentes pelles ovejarum preparaverunt rusticam mensam et cum bona voluntate convidaverunt duos hospites ad cenandum.

Sentaverunt se in redondum, circumdando caldero: sex pastores super pelles ovejarum; Dominus Quijotus super unum dornillum collocatum cum boca pegata in terra, et Sanchus quedavit levantatum, ut

serviret vinum in trozo cuerni, qui erat copa quae pastores utebantur in diebus magnae solemnitatis.

Videns Dominus Quijotus papelem quod faciebat escuderus stans super pedes, dixit: «Sede a meo latu et manduca in meo plato, et bibe in meo vaso, sicut fuisses idem quam ego, quia volo ut scias, quod Ordo caballeriae andantis, est sicut amor, qui omnia igualat.»

—Bene est talis fineza—dixit Sanchus— sed dico, quod meus estomachus non llenatur cum etiquetis; nam quod ille desiderat est manducare: et si manducat, importat illi tres cominos, sive sit ad latum unius Imperatoris sive sit super albardam mei jumenti, et ita dejetur merces vestra de ist' complimentis, et convertat illos in co-sis magis provechi. Hoc dictum, non importat ut det mercedi vestrae gratias propter obsequium quod voluntarie renuncio.

Quijotus non accepit cum bono gestu replicam escuderi; et ita agarravit eum per brazum et fecit sentari ad laterem, dicens: «Non obstante tua opinione, debes sedere ad meam veram, quia qui se humiliat exaltavitur a Deo.»

Pastores, qui non intelligebant istas geringonzas, nihil faciebant quam manducare et cum linguis mutis contemplant hospites, qui sine pizca verguenzae, engullebantur cachos tasaji tan magnos ut puños cavatoris. Vasum vini, quod jam diximus erat trozum cuerni, non estabat ociosum; nam currebat de manu in manu, ora plenum, ora vacium, sicut currit cangilonem noriae, quando illa movetur per carreram mulae falsae.

Et sicut nihil est eloquentior quam vino, Dominus Quijotus tomavit unum puñatum bellotarum, et aspiciens eas dixit istum discursum quod Demóstenes non haberet inconvenientem subscribendi.

¡Oh felix aetas! ¡Oh saeculi dichosi illi, quibus antiqui homines apellaverunt deaurati, non quia aurum, quod in nostra etate, tantum estimatur, obtineretur sine labore, sed quia homines qui in illa etate vivebant, ignorabant trascendenciam duorum verborum *meum* et *tuum*. Omnes cosae erant comunes in illo tempore; nemini erat necessarium ut sustentum habere, nisi extendere braquium in alto, et aprendere illum ex robustis encinis, quae liberaliter

invitabant cum suo dulci et sazonato fruto. Frigidae et clarae fontes, et fluvi decurrentes cum magnifica abundancia, aquas sabrosas et trasparentes offerebant. Apes discretas et sollicitas, pululabant in foraminibus petrae et arboris, cuique gratis offerentes fertilem cosecham sui dulcissimi laboris; potentes alcornoques, espontanee desnudabantur ex suis extensis et livianis cortecis, ut homines posuerint tecta domibus suis, super estacas tantum constructis, in quibus solum erat necessarium se defendere ab inclementiis admosfericis.

Totum erat in illo tempore pax, amicitia et concordia. Adhuc pesata reja corvi aratri, non aperierat entrañas terrae, primae matris nostrorum; quia terra, sine nulla violencia, offerebat in omnibus locis, senum suum fertilem et amplium in quo erant omnes cosae necessariae, ut filii ejus sustentarentur, delectarentur et hartarentur. Tunc temporis, tiernae et ferrosae zagalae ibant de valle in valle et de otero in otero, cum trencis sui capilli flotantes in aere, non ferendo in córpore alio vestitu, quam necessarium ad ocultandum honesté, quod honestitas exigit ocultare; et

non erant adorni illarum, sicut sunt isti nostrae aetatis, quibus purpura Tiri et martirizata seda, dant tan altum valorem, sed formabantur ex hojis viridibus hiedrae trenzatae; et cum istis adornis rústicis, destacabantur inter fermosuras naturae, magis quam zagalas hodiernas, cum omnibus suis perifollis. Tunc, amorosi concepti, dicebantur sicut de pectore emanabant; tunc fraus et mendacium non sociabantur veritati; tunc justitia estabat in suis términis, non traspasando illos nec per favorem nec per interese[m] nec per alteram causam; tunc doncellae, sicut diximus, ibant per omnes partes solae, sine timore ut aliena desenvoltura aut lascivus intentus, menoscabaset fermosuram animae nec corporis, et ita perdicio sua nascebat exclusive ex sua libérrima voluntate. Et ¡pro oh dolor! in nostris temporibus, nulla doncella est segura, etsi encerretur in novo laberinto, sicut ille de Creta—quia in illo intrat aerem amorosae pestilenciae et suum recogimientum desparramatur.—Et quomodo malicia aumentat de die in diem, fuit necessarium creare ordinem caballeriae andantis, qui solum vivit, ut defendat doncellas, amparet

viduas et succurrat orfanos et menesterosos. De hac ordine caballeriae ego sum, fratres cabreri, quibus hago gratias propter omnes bonitates et finezas quae mihi et meo escudero fecisti.

Durante tota ista preciosa arenga (margaritas ad porcos) pastores et Sanchus manducabant bellotas et bibebant vinum; probando quod máxima pars hominum, sunt magis apropósito ad bellotas quam ad sapientiam.

Pastores, volentes non pagare discursum Quijoti, sed probare quod illi non erant descalzi in cosis artisticis, fecerunt ut Quijotus audiret cuidam pastori qui tocabat rabelem et cantabat coplas amorosas: et caballerus audivit cum gustu et aplauidit, sed Sanchus non estabat guisatum ut audiret canciones et dormiebatur; et traductor, non volens dejare solum escudero, etiam dormit se, cum permisu lectoris.

DE CAPÍTULO DUODÉCIMO

AD DECIMUMQUINTUM INCLUSIVE

Hic datur noticia de sonno meo et sonno Sanchi et principaliter de aventura desgraciata quae habuit Dominus Quijotus cum quibusdam yanguesibus desalmatis.

Lector jam recordabit quod Sanchus dormivit se quando unus ex pastoribus empezavit tocare rabelem; et etiam faciet memoriam de meo sonno; bene est; sed casum est quod, inter dormiebamus ambo, alter pastor contavit historiam cujusdam Marcelae et Crisostomi, et de ista interestingi historia, ego quedavit in albis et cum magna pena despertor a sonno quando Sanchus antea espavilatus, caminat cum Domino Quijoto per unum bosquen; et posquam faciunt jorjatam duarum horarum, detinuerunt se in uno prado pleno yerbae fresquae per quod currebat arroyus

apacibilis, qui convidabat irresistibiliter ad pasandam siestam.

Caminantes echaverunt pedem ad terram et relinquendo Rocinantem et Rucium, ut comederem hierbam, cum plena libertate, illi sine ceremoniis, sentaverunt se, metiverunt manus in alforjis et inceperunt comedere quod in illis existebat. Sanchus noluit manillare Rocinanti, quia credebatur quod omnes yeguae dehesae Cordubae non erant capaces faciendi ut ille monearet patam. Sed demonium, qui non semper dormit, preparavit unam jagarretam pauperi caballo, faciens ut variae jaquae galleguae quorundam arrierorum populi segoviensis qui dicitur Yanguas, fuissent in illo lugare ad tomandum frescum pastum hierbarum.

Cum Rocinantis vidit tan proxime suum sexum femininum, chillavit se et desideravit echare canam ad aerem cum illis señoris jaquis, et empinans hocicum ut faciliter presentiret sucesum, resolvit se ad aventuram et arreavit versus jacas cum uno trotecito picato qui valebat unum mundum, sed jaquae quae in illo momento non estabant dispositas ad certos retozos, receperunt apasionato Rocinanti cum cocibus

et mordisquis, et in pauco rato romperunt illi cincham et dejaverunt illi in pelota.

Arrieri, videntes tremendum atrevimientum Rocinantis, agarraverunt estacas et dederunt caballo tantos estacazos, que derribarunt in terra illo et omnibus suis berinchis.

Videns Dominus Quijotus palizam datam suo famoso Rocinanti, dixit Sancho: «Qui faciunt talem fechoriam, non sunt caballeri armati; et per consequentiam, tu potest me ayudare ad vengandum agravium factum nostris oculis, meo Rocinanti.»

Sancho respondit:

Quid demonium venganzae possumus tomare contra gentem istam, si illi sunt viginti et nos tantum sumus duo, vel melius unum et medium.

—Ne timeas, Sanche, ego valeo per centum — replicavit Quijotus — et hoc dicens, sine parare in barris, echavit manus ad gladium et arremetivit contra yangueses, secutus de Sancho, qui, excitatus per amum, etiam empezabat repartire mandobles.

Yangueses, cum viderunt se arremetitos per duos solos homines talis fachae, dedi-

caverunt illis secundam partem palizae Rocinantis, et fecerunt in paucos golpes ut escuderus et amus morderem polvum, in quo revolvebantur apaleati, inter que propinantes palizam escapabantur magis quam ad pasum.

Rocinantis, adhuc in terra, parescebat unum difuntum; Quijotus, qui erat jacens circa caballum, etiam guardabat silentium; et Sanchus, qui non potebat reprimere dolorem, incorporavit se unum poquitum adspiciens ad alteros tumbatos, et dixit cum acento infirmo et quejumbroso:

—¡Ah, Dominus Quijotus! ¡Ah, Dominus Quijotus!

—Quid vis, frater Sanchus?—respondit Dominus Quijotus.

—Ego vellem ut merces vestra dedisset mihi illud bálsamum de Feo Blas, qui dicebat erat remedium segurum ad curandos omnes quebrantamentos huesorum et omnes feritas.

Sanchus, si ego habuiset illum fuissimus felices, sed non habeo et promito quod ante duos dies, nos haberemus illum.

—Domine, domine. ¡Ah! si non habes bálsamum in isto momento, dico tibi quod

jorobavisti me; quia nihil servit jumento mortuo ex fame, ut postea ponatur cebatam in rabo.

Dominus Quijotus continuavit dicendo varias cosas Sancho; sed iste, qui estabat magis aptus, bizmis et emplastis quam sermonibus, tacebat audiens consilia Quijoti, sicut ille qui audit diluviare: postea proferendo triginta ayes et sexaginta suspiria et centum viginti reniegos super quem ad talem trancem conduxerat, levantavit se ex terra, et posquam dedit aliquos pasos, quedavit agobiatum in medio camini sicut arcum turquestum qui numquam acabat se enderezari. In fine, cum millibus apuris, Sanchus aparejavit Rucium et acomodavit in illo Dominum Quijotum, qui non cesabat relatare similes peripecias escritas in libris caballeriae, et totum dispositum inceperunt camminare in isto ordine: primo, Sanchus tirando ex ronzalet Rucii; secundo, Rucius portans in sua albarda Dominum Quijotum tan latium et machuchum ut lacius et machuchus est mocum pavi super picum; tertio et último lugare veniebat Rocinantis, qui atatum per bridas ad rabum Rucii, estirazabat pescuezum

cum melancolia tanta, qui parescebat ut in quoque paso dejabat cachum suae vitae.

Caminantes viderunt á longe unam ventam quam Dominus Quijotus credidit castellum, et armaverunt tam largam polemicam circa nomen proprium illius edidificii, quod adhuc loquendo talis asunti, llegaverunt ad portam et Sanchus intravit per illam sine plures averiguaciones, et cum Sanchcho, intravit omnis recua cum suo cargamento.

CAPITULUM DECIMUM SEXTUM

De cosis quae occurrerunt Domino Quijoto
in venta quam ille credidit castellum.

Venterus videns Dominum Quijotum
atravesatum in jumento dixit: «¿Quaenam
infirmitas tenet apabullatum homini isto?»
Et Sanchus respondit: «Nullam infirmitatem
habet: ille caivit ex una peña et ha-
bet costillas magullatas.»

Mulier venteri quae erat caritativa, statim
determinavit curare Domino Quijoto cum
auxilio filiae suae, quae erat doncella bonae
fachatae.

Estatat ad servitium ventae, quaedam
moza asturiana quae habebat caram an-
cham, cogotem planum, naricem romam,
unum oculum tuertum et alterum lagrimo-
sum, corpus cortum et espaldas jorobatas;
sed cum totis istis defectis, enhebrabatur

quaedam desenvoltura tipica quae expresabat ut in internis illius mozae, movebatur aliquid bonum.

Ista moza et filia venteri, fecerunt camam Domino Quijoto in uno caramanchone, qui in aliis temporibus destinatus fuit ad guardandum pajam, et in illo tempore debebatur destinare ad dormitorium; nam circa camam Quijoti, tenebat alteram, quidam arrierus qui fecerat illam cum aparejis suae recuae et resultabat magis comoda, aut melius, minus molesta quam preparata Domino Quijoto; nam ista tantum componebatur ex quator tabulis positis in duobus banquetis desvencijatis; ex uno colchone duro sicut facto ex guijarris, non obstante quod per roturas asomabantur bedijae lanae; ex duabus sabanis facti ex cuero adarguae, et, in fine, de otris aditamentis magis propriis ad siestam unius galgui, quam ad convalescenciam unius hidalgui.

In ista maledicta cama acostavit se Dominus Quijotus, et posquam ventera et filia emplastaverunt totum corpus caballeri cum auxilio asturiana Maritornes, quae durante operatione tenebat candilem, dixit ama

ventae: «Tanti cardinales qui habet corpus istius hominis, debent esse efectum, non de quo dicitur, sed de aliqua paliza quam illi atizaverunt.» Sanchus contestavit: «Dico quod cardinales non sunt facti propter palizam; sed consistit in eo quod petra tenebat multos picos et unusquisque fecit unum cardinalem; sed hoc non interest; et est melius ut vayatis et dejetis mihi aliquas estopas; quia non faltabit aliquem ad quem apliquentur; nam mihi etiam dolent riñones et rabadilla, sicut atizavisent mille estacazos.

—Si ita est—replicavit ventera—etiam tu caivisti ex petra.

—Non caivit—respondit Sanchus—dolor meus est solum efectu de sobresaltu et susto, videns dominum meum rodare per petram.

Terminata curatione caballeri et escuderi, mulieres exierunt ex caramanchone, cum propósito dormiendi, mater et filia; sed Maritones, cum propósito minus honesto; nam per diem euchicheaverat cum arriero per largum ratum et convenerunt ut quando silentium asaltaret ventam, illa, pede silencioso, ascenderet in caraman-

chone et perveniens ad camastrum arrieri, contaret illi unum cuentum antiquum cum totis pelibus et señalibus. Et dicitur quod talis moza, quando dabat unam palabram, etsi fuerat sine testibus, adimplebat eam puntualiter, et per istam suam formalitatem, cum nocturnum silentium recreabat omnia, Maritones ascendit in caramanchone, ubi primo loco erat lectum Domini Quijoti, secundo loco camastrum Sanchi et tertio loco, illum in quo reposabat arrierus.

Etsi nox convidabat ad somnium, in illa hora in qua Maritones intrabat in caramanchone, Sanchus non dormiebat, propter dolorem, et Dominus Quijotus quietiam sentiebat efectum palizae, estabat cum oculis apertis sicut lepores. Et ut haberet aliquod solatium, cepit maquinare cum fantasia caballescica, imaginando quod ille pervenerat in uno castello; et quod filia castellani, enamoravit se de illo; et quod in illa nocte burlans suis patribus, veneret ad illum ut pasaret ratum apertissimum. Cum talibus quimeris, ponebatur Dominus Quijotus nerviosus; quia credens hoc esset verum et realem, pensabat in durum truncem

ad quem exponebatur sua castitas; et fecit propósitum firmem, non faciendi alévosíam nec traicionen suae dominae Dulcínae Tobosi, etsi mismísima regina Ginebrae, cum sua cómplice Quintañoa, posuerint se ante illum cum tali et quali propósito.

Quando Dominus Quijotus alambicabat in suo cerebro tamaños disparates, venit hora in qua intrabat asturiana in caramanchone, cum pasis silenciosis, quia ibat descalza et caminabat despacitum et de puntillis. Hoc non obstante, chiflatus caballerus notavit ingresum, et incorporatus in cama, extendivit braquia ut recipere illam quam, credidit ferrosam doncellam. Maritornes veniebat cum manibus extentis buscando pistam sui arrieri, sed encontravit antea braquia Domini Quijoti qui agarrans eam per muñecam, obligavit ut sederet in suo lecto et tenens illam subjectam, dixit cum voce callata sed valde amorosa: «Fermosa et alta domina: ego voluisset pagare vos, magnam mercedem quae vestra ferrosura facit me in isto momento; sed mala fortuna qui non cansatur persequendi bonis, tenet me in lecto, quebrantatum et feritum; ita ut, etsi voluerit mea

voluntas satisfacere vestrae, fuerit impossibile: et super hanc imposibilitatem, venit altera major, qualis est fides qui habeo datam simpari Dulcineae Tobosi, unicae dominae mei cordis et mei pensamienti. Sine istis obtáculis, crede mihi, formosa puella, quod ego non esset tan sandium caballerrum, ut dejaret pasare ocasionem, quae bonitas vestra proporcionat mihi.»

Maritornes estabat apuradísima, et per suum corpachum trasudabatur pringuem, considerans malum golpem qui dederat veniens ad manus illius señoriti pulchri, tan distincti de suo arriero; et ita sine dicere palabram, pugnabat incesanter ut escaparet de nerviosis garris caballeri.

Arrierus, cui mali pensamienti tenebant despiertum, pené intravit in aposento illa tia, removebatur in suo camastro cum magna dosi impacienciae; et videns et audiens quod perpetrabat dominus Quijotus, asaltatus propter celos, crédidit quod Maritornes faltabat ad palabram solemniter empeñatam; et incorporans se, llegavit cum puntis peduum, et poquitum ad pocum, caemae domini Quijotis, et videns quod moza pugnabat ad se soltandam et alter retine-

bat illam, alzavit brazum et descargavit super descarnatas mandíbulas domini Quijoti terribilem puñetazum qui fecit ut boca caballeri bañaretur in sanguine; et ille homo borricus, non contentavit se cum isto puñetazo, sed ascendit in cama feriti, et durante largo rato estetit pateando illi tripas, estomacum et pectus; et in hoc baile salvaje estaret arrierus restum noctis, si endeblis cama Quijoti non chascaret, veniendo ad terram cum tanto estrépitu que despertavit omnibus qui dormiebant in venta.

Venterus qui conoscebat omnes flujos et reflujos tempestuosi oceani suae servae, non dubitavit quod estrépitum qui sonaverat producebatur ab illa sineverguenza; et cum llamaset eam et non responderet, encendit candilem et ascendit al locum catastrofis. Maritornes quando olivit amum venientem, timuit ut zurraret badanam et metivit se in camastrum Sanchi durmientis, et ibi acurrucavit se, faciens de suo corpore unum ovillum.

In isto momento intravit venterus dicendo pestes contra illam, et cum talibus vocibus, despertavit escuderus, et sentiens

~~circa~~ carnem suam, aliam carnem viventem, credidit quod habebat aliquam diabólicam pesadillam et cepit repartire puñetazos ad dextram et sinistram, de quibus non paucos tocaverunt Maritornes; quae, sicut habebat malas pulgas, non aguantavit mojicones multum ratum; sed breviter et cum magna desenvoltura, abofeteavit Sanchum: iste, qui jam estabat plene despavilatus, engançhavit eam inter braquia, et ambo sustinebant unam escaramuzam tan graciosam quomodo potest suponere.

Cum luce candilis venteris, vidit arrierus quomodo maltratabatur sua pécora; et ut defénderet illam, dejavit Dominum Quijotum et fuit ad camam Sanchi. Venterus etiam llegavit ad mozam, sed non ad defendendam, sed ad castigandam, et cum totis istis barbaris juntis, armavit se talem cipizapem, quod, sicut dicitur: «Gatus ad ratum, ratus ad cordam, corda ad palum; ita zurrabat arrierus ad Sanchum, Sanchus ad mozam, moza ad Sanchum, venterus ad mozam; et omnes menudeabant cum tanta prisa ut nullus dabat tempus ut respiraret alter. Candile apagato, crescit pelea sicut crescebant tenebrae; et puñetazi

dabantur sine compasione et ubi pervéniebant, non dejabant partem sanam.

Per acasum alojabatur illa nocte inventa unus cuadrillerus qui pertinebat ad Santam Fraternitatem; et audiens estropicium, tomavit suas credenciales et ascendit in caramanchone dicendo: «Altum ad justiciam; altum ad Santam Fraternitatem.» Primerus cum quo topavit, fuit cum domino Quijoto, quem agarravit ex barba, dicens: favor ad justiciam: et videns quod ille homo non movebatur, crédidit illum defunctum, et cum voce estentorea dixit: «Cerretur ad escapem porta ventae, quia hic est unus homo mortus.» Ista frasis cuadrilleri, llevavit espantum ad omnes contendientes et quisque escurrivit bultum, sicut potuit et achantavit se tali sorte, que in uno minuto, talem silencium invadebat caramanchonem, ut certe esset possibilis audire respiracionem unius caracolis.

CAPITULUM DECIMUM SEPTIMUM

Seguitur narrationem aliarum peripeciarum quae occurrerunt Sancho et Domino Quijoto in venta.

Dominus Quijotus, qui non enteravit se de pasata tremolina, volvit de suo marasmo et sentiens silencium aposenti, dixit cum majore naturalitate mundi:—Amice Sanche, dormis?

—Apañatum teneo ojum ad durmiendum—respondit Sanchus.—Dico vestrae mercedi quod toti diaboli et totae diabolae inferni, pateaverunt ista nocte in corpore meo.

—Indubitanter ita debet esse—dixit Dominus Quijotus,—nam aut ego non habeo cerebrum aut verum est quod istum castellum est incantatum, quia debes scire..... sed ut scias, debes antea jurare reservare secretum.....

—Juro—interrumpit Sanchus.

—Juras in veritate guardare secretum?

—Juro non dicere quod merces vestra dicat mihi usque mors faciat estiraré patam mercedi vestrae; et faciat Déus ut ego possit parlare secretum ante posturam solis.

—Amice Sanche! Tantum malum facio tibi, ut desideres quod tan breviter moriar?

—Non volo mortem vestram, sed habeo metum ut palabrae guardatae, pudrantur in meo pectore, propter largum et continuatam estanciam.

—Sit quod fuerit, ego confido magis in tuo amore et cortesia; et ita facio te scire quod in nocte ista occurrit mihi aventura magna et estupenda; nam venit ad lectum in quo ego dormiebat, filia señoris istius castelli, qui est doncella salata et ferrosa, super majorem partem fermosarum hujus mundi. Quid dicam tibi de adorno suae personae! Quid de suo preclaro talento! Quid de otris cosis occultis et de quibus solum per fidelitatem quam debo guardare Dominae meae Dulcineae del Toboso, paso per altum et in silencio! Solum dico tibi quod celum envidiosum tanti boni quod veniebat mihi, aut fortasse (et hoc debet esse plus certum) sicut istum castellum est

incantatum, occurrit quod quando ego estabat in amorousissimis colloquiis cum illa ferrosa puella, venit de improvise manus una pegata aliquo braquio descomunalis gigantis et atizavit in meis mandíbulis tan terrible puñetazum, ut omnes illas habeo bññatas in sanguine; et deinde trillavit super me cum furia magna, dejando corpus meum majis molitum quam dejatum fuit ab illis arrieris qui vengaverunt in nostris costillis descortesías Rocinantis. Totum istud facit mihi intelligere, quod ipsa ferrosa doncella non debet esse bocatum meo paladari.

—Minus debet esse paladari Sanchi; quia si ad vestram mercedem venit una manus gigantis, ad me venerunt cuatrocientae et magullaverunt tali modo, quod estacazi quos dederunt nos heri, sunt tortae et panis pintatus. Vestra merces, ad minus, tenuit in manibus illam ferrosuram, sed ego infelix et pauper, ego solum tenuit mojicones et porrazos; et ita renego de ista vita caballescica, in qua non teneo nisi malandanzas.

—Sanche, quid dices? tu etiam fuistes aporreatum?

—Acasum est surdum merces vestra?

Jam dixit tibi et bene clarum, quod aporrearunt mihi et multum: ad quid repetere per alteram vicem?

—Ea, Sanche amice, non te incommodes, nec habeas penam: ego faciam in isto instanti bálsamum preciosum, cum quo sanaremus in uno aperire et caudere oculos.

In hac conversatione estabant nostri heroi, quando cuadrillerus qui jam incenderat candilem, intravit in caramanchone, ut persuaderetur de veritate, circa illum hominem qui antea judicavit mortum. Veniebat in camisa et cum uno panno in cápite; propter quod Sanchus crédidit quod ille, erat qui antea zurraberat badanas suas et timuit; sed Dominus Quijotus tomavit illum per unum cualquieram et videns eum, quedavit se tan frescum.

Llegavit cuadrillerus ad loquentes, et inclinatus super Dominum Quijotum qui adhuc permanebat in lecto, estiratum et sine motu, dixit: «Homo bonus, quomodo vales?»

In continenti contestavit illi Dominus Quijotus: «Melior fuerat ut loquëres mihi cum majori crianza. Acasum estilatur in

terra ista, loquere caballaris andantibus cum tali descortesia? Vade retro, estupidus, majaderus.»

Cuadrillerus videns quod homo talis factus, tratabat eum cum tanta altaneria, non potuit se aguantare, et levantando candilem cum toto suo oleo, descargavit illum super caput Domini Quijoti et escapavit, dejando bene descalabratum nostro caballero. Sanchus tunc dixit: «Bene. ego dicebat quod ipse tius erat sospechosus; non conscientia, sed costillae aporreatae dicebant mihi istud.» «Credo — contesta- vit Dominus Quijotus — quod dicis veritatem, sed jam veniet dies venganzae. Nunc si potest surge et dic alcaidi hujus fortalezae, ut det tibi paucum oleum, vinum, salem et romerum; quia volo facere balsamum salutiferum; nam in nulla altera occasione faciet mihi meliorem provechum.»

Sanchus obediens, surgit ex camastro cum harto dolore omnium suorum huesorum et post aliquas andanzas, petitiones et contradanzas, posuit in manibus Domini Quijotis oleum et vinum, salem et romerum. Tomavit caballerus omnes istos

ingredientes et mezclavit eos et revolvit et calentavit eos, usque credidit quod estabant in suo punto.

Deinde petivit unam redomam ad depositandum miraculosum especificum et non existens in venta talem redomam, dederunt illi unam alcuzam hojadelatae quae in otris partibus llamatur etiam aceitera; et in ista alcuza, echavit bálsumum inter recitabat pater-noster, ave-marias et credos et faciebat signum crucis cum manu dextra.

Facta religiosa ceremonia, mismísimus Dominus Quijotus voluit probare ante concurrentes virtutem medicinalem sui prodigiosi bálсами, et agarrans ollam ubi estabat totum restum quod non potuit contineri in alcuza, metivit inter pechum et espaldam, tragram qui non fuit minor mediae azumbris.

Pené intravit in estómaco Domini Quijoti, bálsumus fecit piruetam sui generis et salivit escapatus arrastrando secum, omnia alimenta qui erant in tripis caballeri, qui quidem cum ansiis et agitationibus vomiti, cepit sudare copiosissime et mandavit ut arroparent eum et dejarent solum.

Post tres horas sonni tranquili, dominus Quijotus despertavit et encontravit se tan aliviatus et fortis, sicut erat ante palizam et vapuleum; per quod crédidit quod bál-samus factus erat mismísimus bál-samus Fierabras cum omnibus suis virtutibus.

Sanchus etiam credidit miráculum, prontam sanitatem sui domini et ita rogavit ei ut permisisse bibere restum quod queda-vera in olla. Dominus Quijotus accedit ad petitionem et tunc Sanchus agarravit cum ambabus manibus ollam, et cum fide digna melioris causae, echavit ad suum coletum tragram non minus magnum quam tragram domini sui; sed casum est, quod estomac-us pauperi Sanchis non erat tan delicatus quam estomacum domini Quijoti, et sic antea quam veniret vomitus, dederunt ei enormes ansias et terribles bascas cum sudoribus et desmayis; ita ut ille credebat quod perveniebat ad escapem sua última hora. Tunc rabiosus et acongojatus maledicebat bál-samo et latroni qui dederat illum.

Dominus Quijotus videns escuderum tan desesperatum consolavit eum dicens: «Cre-do quod totum malum istum, venit tibi de

eo quod tu non est caballerus armatus, et indubitanter iste licor non facit provechum iis qui non sunt caballeri.» Ad quod respondit Sanchus cargatus ex ratione: «Si merces vestra sapiebat hoc (mal haya mea parentela) ¿propter quam causam non dixisti illum antequam ego embaulaset liquidum?»

Quando Sanchus dicebat hoc, bálsamus fecit operacionem et salivit ex corpore per entrambas canales, dejando pauperi escudero tan lánguidum sicut debet essere unum besugum agonizantem. Dominus Quijotus qui, sicut diximus, inveniebatur fortis et enérgicus, non potebat resistere desiderium peleandi; et ita resolvendo salire ex venta quam primum, bajavit ad cuadram et ipsemet ensillavit Rocinanti, albardavit jumento, ayudavit Sanchum ad montandum et ipse montavit et preparavit marcham.

Antequam exirent, echavit unam amorosam miratam filiae venteri et deinde dirigens se ad venterum dixit cum voce grave et reposata: «Domine alcaidis hujus fortalezae: multae et magnae mercedes accepi in hoc vestro castello, propter quod ego

maneo obligatus ad recordandas eas in omnibus diebus vitae meae; ita jam sapis quod officium meum est vengare agravios et enderezare entuertos; et per ipsum si in aliqua occasione habetis necessitatem vengandi aliqua agravia, dicito mihi et promito quod ego faciam tali modo ut vos quedetis bene satisfechum et pagatum.» Venterus cum idéntico reposito et gravitate respondit Domino Quijoto: «Non habeo necessitatem vengandi nullum agraviatum; quod ego necesito est ut paguetis mihi gastum ex paja, ex cebata, ex cena et ex camis quae vos et bestiae fecerunt.»

Dominus Quijotus aliquid amoscatum, replicavit: «Ego non possum contravenire legibus Ordinis caballeriae andantis, nam nunquam legi quod caballeri pagasem gastum factum in quacumque parti mundi.»

Non convictum fuit venterus; et ita dirigendo caballero miratam despreciativam, dixit: «Dejetur merces vestra de caballeis et de musicis istius clasis, quae ego non intelligo; paguet mihi quod debet et non andet cum andróminas.»

—Vos estis sandius et bellacus hostelerus—respondit Quijotus;—et in continenti

terciavit lanzam, arreavit caballum et exivit ex venta, non curando de sorte sui escuderi.

Venterus tunc agarravit Sanchum et destinuit eum dicens: «Sicut dominus tuus non pagavit gastum quod fecistis, tu debes pagare, et si non pagas, esperat tibi aliquid malum.

Sanchus etiam apoyavit se in legibus caballeriae andantis ad excusandum pagum et tan firmem propósitum fecit, ut antea dedisset sanguinem quam pagare unum miserable cornatum.

Mala fortuna Sanchi, voluit, ut estarent in venta quator pelaires Segoviae, tres guasoni Cordubae et duo vicini Seville, quae erant gentes jocosae et male intencionatae; et omnes isti venerunt ad Sanchum et apeaverunt eum ex jumento. Unus ex illis intravit ad camam et traxit mantam, et echaverunt Sancho super illam: sed quando omnes tenebant agarratum bordem mantae, miraverunt techum et viderunt quod erat valde bajum ad operationem quam intentabant, et convenerunt salire ad corralem, sicut fecerunt; et quando in corrale estabant, inceperunt trajinem man-

teandi illum sicut solet fieri cum cánibus in diebus carnavalis.

Voces quae dabat miser manteatus, legaverunt ad Dominum Quijotum, qui detinuit se, et persuasus ut voces et griti erant sui escuderi, volvit riendas et cum dificultoso trote tornavit ad ventam, quam jam invenit cerratam; propter quod rodeavit illam, quaerens locum per quod potuisset intrare; et quando pervenit ad parietes corralis, quae non habebant multam alturam, vidit desaguisatum quod suo escudero faciebant. In uno momento vidit Sanchum ascendere et descendere per aerem, cum tanta gratia et presteza, que si non fuisset per coraginam, estallarent borbotoes risae per bocam caballeri. Iste probavit ascendere ex Rocinanti ad bardas corralis, sed encontrabatur valde molitus et quebrantatus, et non potuit nec remove cum soltura in silla parte prepostera, et ita esfogavit se, dicendo multos denuestos illis qui manteabant Sancho; sed talis denuesti non faciebant mellam in illis, qui sequebant zambram et non terminaverunt eam nisi quando cansancium aflojavit suas muñecas. Tunc manteatorii arropaverum San-

chum cum uno gabane et montaverunt in jumento ut marcharetur. Maritornes, videns Sanchum sudorosum et jadeantem, alargavit ei jarrum aquae, quod aspiciens Dominus Quijotus dicebat: «Sanche, fili mi, non bibas aquam, quia morieris; vide, hic habeo bálsamum miraculosum cum quo sanabis (et enseñabat alcuzam brebajis).»

Sanchus audiens verba domini sui recordavit efectus talis brebajis, et male humoratus mandavit ad porram consilium Quijoti, et agarrans jarrum vini cum quo caritativa Maritornes sustituerat jarrum aquae, tiravit se ad coletum tragum enormem; expoleavit Rucium et exivit de ventan ad escapem, quod non potuit animadvertere quomodo pillus venterus quitavit ei suas aprovisionatas alforjas.

CAPITULUM DECIMUM OCTAVUM

Famosa batalla contra duos exercitus
numerosos in qua Dominus Quijotus
perdivit quator dentes et sacavit duas
costillas quebratas.

Llegavit Sanchus ad Dominum Quijotum sicut trapus viejus et arrugatus qui echatur ad carrum basurae; et ut animavetur dixit illi dominus: «Bone Sanche, nunc credo sine dubio quod illa venta erat et est incantata, nam illi qui dederunt tibi bromam tan cruelem, non potebant esse nisi fastasmae et gentes alterius mundi; et confirmo hanc suspensionem quia quando aspiciebat tragediam tuam per bardas corralis, non potuit movere me ad defendendum tibi, sicut volebat; et totum consistit in eo quod ego estabat incantatum: si ita non fuisset ego dedissem bonam cuentam illorum follonum, ut scirent respetare leges caballeriae. Sanchus, cui manteamentum

fecerat sensatum, et tragus vini atrevidum, contestavit Domino Quijoto: «Merces vestra equivocatur de medio ad medium; nam illi, qui cum meo corpore holgaverunt, non erant fantasmae, sed homines carnis et huesi qui llamabantur sicut llamantur personae: unus Petrus Martinez; alter Tenorius Hernandez, et venterus Joannes Palomeque Zurdu; propter quod deduco, ut istae aventure arrastrabunt nobis ad tantas desventuras quod in fine illarum, nesciremus distinguere qualis est noster pes derechus et qualis izquierdus; et per consecuen-
ciam, magis accertatum erit tornare al nostrum lugarem et curare haciendam dejando istud continuum ire et venire de ceca in meca et de zoca in colodra.

Inter Dominus Quijotus convincebat Sancho de bonis anexis caballeris andantibus, aparuit in longinquo, immensam polvaredam quam videns Dominus Quijotus, volvit rostrum et dixit: «Sanche, Sanche, haec est dies in qua videbis totum bonum quod fortuna deparat mihi; haec est dies in qua brillabit fortitudo braquii mei; et propter quod, opera mea escribentur in libro famae ut serviat sicut estím-

lum saeculis futuriis. Vides polvaredam illam? Illa est levantata per unum exercitum copiosissimum compositum ex omnibus nacionibus mundi.»

— Si talis polvareda est signum exercitus — dixit Sanchus, — non unum, sed duo debent esse, nam ex parte contraria, levantatur alia polvareda.

Audiens Dominus Quijotus quod dicebat escuderus, aspicit ad locum indicatum et cepit imaginare quod duo exercitus inimici veniebant ad istam planiciem terrae ut darem tremendam batallam; et tales cosas dixit, que Sanchus, credidit sine dubio in batalla imminente et timens consequenciam funestam, dixit: «Quid faciemus nos?»

— Quid faciemus? — dixit Dominus Quijotus — nos daremus auxilium illis desvalidis et menesterosis qui de nostro braquio habeant necessitatem; et debes scire antequam intres in batalla quod exercitus qui venit de frente, venit comandatus á magno imperatore Alifanfarron, dominus insulae Trapobanae, et alter exercitus qui avanzat in contrarium, guiatur á rege Garamantium, qui nominatur Pentapolim et per

alterum nominem Brazum-Arremangatum, quia semper intrat in pelea cum bráquio dextro desnudo.

Sanchus sentiens quod calzones despegabantur de suo corpore propter metum intrandi in pelea tan tremenda, excusavit se cum pretextu sui jumenti, et dixit: «Ad peleandum cum talibus personajis, non est decorosus ire montatum in uno jumento, et ita melior est ut ego marchet cum meo Rucio ad altozanum próximum.»

Dominus Quijotus crédidit oportunam advertenciam escuderi, et ambo ascenderunt in montículo ubi Quijotus continuavit faciendo descripcionem minuciosam omnium regum et dominorum qui veniebant in ambobus exercitibus; ad quam explicationem non atendebat Sanchus, quia aspiciebat et non videbat nec reges nec gigantes nec alteram cosam, quam polvum et polvum; propter quod movens caput et faciens, gestum incredulitatis dixit: «Videtur mihi quod totum istud, sunt cosae incantamenti et fantasmarum?»

—¿Quomodo dicis hoc?— replicavit dominus Quijotus.—¿Acasum non audis re-

linchare caballis? ¿non audis clarines? ¿non sentis ruidum atamborum?

—Quod audio, est validum ovejarum et carnerorum—respondit Sanchus,—et hoc erat verum, nam polvareda erat levantata per duos magnos rebaños ovejarum qui veniebant per duos diversos caminos; sed dominus Quijotus emperratus in sua chifladura, dixit illi: «Metus qui turbat sensus, facit quod tu non audias nec videas veritatem, et si times, vade retro; quia ego suficio ad dandam victoriam exercitui ad quem prestat auxilium: et hoc dicens espoleavit Rocinanti et cum lanza in ristre, bajavit costezuelam cum velocitate unius centellae. Dedit voces Sanchus dicens: «Volvatur merces vestra, dómine, dómine; detineat jacum, quia non sunt gigantes, nec caballi, nec escudi, sed sunt ovejæ et carneri.....» Non volvit nec per ipsum Dominus Quijotus, antea ebrius valoris, ibat dicendo: «Eia caballeri qui sequitis imperatori brazi arremangati, sequite me et videvitis quam fáctile ego trituro suo inimico Alifanfarroni de Trapobana»: et cum talibus arranquis intravit per medium escuadronis ovejarum et cepit atizare lanzazos

cum furia et denuedo, sicut realiter alcan-
ceasset inimicos.

Pastores rebañi, dederunt illi voces ut
cesaret de illa carniceria, et videntes quod
non faciebat casum, desceñiverunt hondas
et inceperunt acariciare suas auriculas
cum petris sicut punnos.

Valerosus et chillatus caballerus non fa-
ciebat malditum casum, antea sequebat re-
tando soberbium Alifanfarronem et pro-
pinando lanzazos inocentibus ovejis; et in
ista rabiosa pelea estitiset totum diem, si
non pervenisset ad eum una peladilla arro-
yi, sepultando in corpore duas costillas
illius bravi. Sentiens se feritum et maltre-
chum, acordavit se de suo bálsamo et to-
mavit alcuzam ad bibendum illum, sed
quando acercavit labiis suis aceiteram, al-
tera almendra venit ad manum suam; de-
rribavit alcuzam et de camino llevavit se-
cum tres aut quator dentes et muelas. Ta-
les fuerunt golpes petrarum, que Dominus
Quijotus habuit brevem mareum, tamba-
leavit se et caivit ex caballo. Interea pas-
tores, credentes quod erat defunctus, car-
gaverunt reses mortuas et arreaverunt ga-
natum cum magna prisa.

Sanchus, qui in altozano contemplabat locuras quae faciebat amus, ariancabat se barbas et maledicebat horam in qua cognoverat illum; et etsi videbat eum in terra, noluit descēdere ad suum auxilium prestandum, usque vidit quod pastores alejabantur. Quando pervenit ad Dominum Quijotum, dixit: «Bene dicebat ego quod erant ovejae et carneri, sed merces vestra non crēdidit mihi et per suam obstinationem estatis in hac lamentabili situacione.

Adhuc non apeabatur Dominus Quijotus de sua borrica, et cum magna gravitate et conviccione contestavit ad escuderum: «Sanche, non me equivocavit; nam totum consistit in eo quod ille sapiens incantator qui est meus inimicus, transmutavit milites in ovejas et carneros, et si vis convincere te de quo dico, seqüere eos de occultis et videbis quod post paucum tempus carneri et ovejae convertuntur in hominibus hechis et derechis; sed melior est ut remaneat mecum et des mihi auxilium, quia credo quod in mandíbulis deficient aliqui dentes, nam dolent mihi sicut si omnes fuissent, arrancati.» Aproximavit se Sanchus ad videndam bocam domini sui, et videns

chorreras bálsami alcuzae, tomavit talem ascum, que suus estómacus revolotus arrojavit usque primeram papillam, et volens se limpiare, buscavit pañum et ¡Proh dolor! tunc notavit quo non habebat alforjas, et per alteram vicem renegavit de officio et determinavit dejare amum; sed videns illum male feritum, aplazavit realizacionem sui intenti et consolavit eum in quantum potuit, accedendo ad examinandam bocam et ad aminorandum dolorem cum grata et sabrosa conversatione, quae incepta in lugare batallae, terminavit quando, jam positi in camino, occurrit una famosa aventura, de qua tratatur in capitulo sequenti.

CAPITULUM DECIMUM NONUM

Famosissima aventura terminata feliciter a Domino Quijoto quando in suo camino topavit cum uno corpore mortuo.

Ibat Sanchus acuajatus in suo jumento et dicebat domino suo: «Credo, domine, quod omnes averiae et desventurae quae occurrerunt nobis, fuerunt causatae in pena peccati quod merces vestra committit, non adimplendo illud juramentum factum: non manducandi panem in mantelibus, nec folgandi cum regina, usque conquistasset almetem de Malandrino, aut quo modo sit nomem illus mori quem vos citastis.»

—Tu habes rationem—contestavit Dominus Quijoto—sed ut dicat veritatem; illud juramentum pasaverat de memoria mea, et promito emmendare ad escapem citatum yerrum.

In istis et similibus conversationibus,

nox venit super caminantes et cum nocte oscura, venit fames ad roendum estómacum escuderi; et estómacus caballeri etiam sentiebat dentes et garras ejusdem inimice hominis caminantis; et ambo hambrienti aspiciebant cum oculo aguzato ut viderent aliquem rastrum qui llevaset eos ad partem aliquam ubi possent manducare, sed cum magna estupefaccione viderunt a longinquo multas luces, quae movebantur et veniebat versus caminantes cum paso reposato et continuo.

Sanchus cepit tiritare et paucum faltavit ut corpus Domini Quijoti habuisset carnes gallinae: primus, tiravit de cabestro jumentum; secundus, etiam fecit parare Rocinanti et ambo esteterunt parati ad meliorem escrutacionem tamañi acontecimienti. Luces veniebat et veniebat, et in quoque pasu crescebant. Sanchus temblabat sicut galgus chicus in mense decembris et peli capitis Domini Quijotis, erizabantur; non scimus si propter metum aut propter valorem; acasum propter últimam cosam, nam dixit: «Ista debet esse estupenda et peligrosissima aventura, in qua erit necessarium totum esfuerzum braquii mei; sed tu,

Sanche amice, ne timeas; nulla persona nec fantasma tocabit corpus tuum, quia hic non sunt parietes quae impidant auxilium meum pro té, sicut occurrit in venta. •

— Et si illemorus inimicus mercedis vestrae incantat vos et facit vos permanere in terra clavatum? — replicavit Sanchus.

— Hoc non importat, tu habe bonum animum, et experientia monstravit te valorem meum.

Illi seqüebant contemplando luces quae jam erant valde aproximatae et cum maiore estudefaccione, distinxerunt multos bultos encamisatos; cum qua visione ánimus Sanchi desmigatus fuit et incepit castañeteare cum dentibus, sicut infirmus qui habet frium quartanae; et crescit magis castañeteum et tembladeram, quando viderunt in claro quod encamisati erant viginti et veniebant montati, quisque in suo caballo, et portabant in manibus hachas cerae incensas et post illos veniebat una litera cooperta cum panno nigro, et post literam caminabant sex bulti nigri montati in alteris caballis aut mulis etiam enlutatis usque ad pedes; et omnis iste cortejus, caminabat cum magno sosiego et venie-

bat faciendo monótonum et lastimerum murmullum.

Ista visio ultratumbae in illa hora et in illis despoblatis, erat in veritate capax asustandi cuique homini cujus cor cupieset in unas alforjas et in unam botam vini, sicut cor Sanchi, sed cor magnum sicut illud quod alentabat Domino Quijoto, qui non cabebat in tota terra, crescebatur ante talem visionem et dominavit illam, dando istam explicationem: «In litera venit sine dubio hominem male feritum per manum alicujus traidoris; et celum desiderat ut ego tomet venganzam istius facti»; et dicens hoc, enristravit lanzonem, aseguravit se in silla caballi, et cum gentile brio et gallardo continente, colocavit se in medio camini per quod encamisati debebant pasare, et quando vidit eos próximos elevavit vocem et dixit: «Caballeri quicumque sitis, detinete et date mihi cuentam; quinam estis, unde venitis, ubi marchatis et quid est quod in illas andas llevatis; nam per señales quas ego video, aut vos fecistis aut fecerunt vos aliquem desaguisatum, et convenit quod ego sapiat totum ad tomandam venganzam justam.»

—Unus ex illis encamisatis contestavit: «Vamus cum multa prisa et non posumus aguardare nec dare contestacionem adequatam vestris preguntis»; et hoc dicens arreavit mulam et pasavit adelantem.

Erat Dominus Quijotus valde delicatus, et talis responsio encamisati posuit illum pelos de punta; et plenus coragi agarravit cabestrum mulae caminantis dicens: «Destineat se, homo male educatus, et det mihi prontam cuentam de eo quo interrogo; et si non feceris quod dico, omnes debetis intrare mecum in batalla.» Erat mula valde asombradiza et pené caballerus agarravit frenum, dedit unum respingum et tiravit jinetem per ancas.

Unus mozus qui caminabat super pedes, videns batacazum encamisati, comenzavit dicere denuestos contra Dominum Quijotum, qui, jam encolerizatus, non voluit respondere cum palabris, sed cum lanza, quam enistravit et tiravit in terra unum encamisatum male feritum; et post istum arremetivit contra restantes, et erat cosa digna videndi, cum quanta presteza revolvebatur contra omnes et ibat desbaratando et seminando illos per terram.

Encamisati erant gens medrosa, et quomodo non ferebant armas, omnes non feriti desperdigaverunt se per campum, credentes quod ille inimicus erat unus diábolus inferni qui veniebat ad echandas uñas illo defuncto.

Sanchus qui contemplant á longe fazañam sui ami, convencivit se de asombroso valore caballeri andantis qui, quando vidit campum despejatum, acercavit se ad unam hacham qui adhuc ardebat in terra; et cum illa luce, vidit primum encamisatum quem derribaverat, adhuc jacentem in terra, et ponens super frontem illius punta lanzonis, dicebat illi ut se rendiret, quia in altero casu acciperet mortem.

Homo amenazatus cum morte, respondit: «Non dicas mihi ut me rindat; quia valde renditus sum; nam teneo unam piernam quebratam et non possum movere, et ita suplico mercedi vestrae, si estis caballerus cristianus, ut non det mortem mihi, nam faciet magnum sacrilegium; quia ego sum licenciatus et habeo primas Ordines sacratas.»

Si ita est — replicavit Dominus Quijotus — ¿quisnam diabolus traxit vos per istos caminos?

—Traxit me, mea desventura.

Tua desventura, eh? Scito et animadverte, quod maior erit ista desventura, si no das mihi satisfaccionem in toto quod tibi preguntet.

—In omnibus cosis quibus preguntetis me, respondebo cum sinceritate, et ita dico quod non sum licenciatus, sicut antea dixit, sed sum tantum Bachillerem et nominor Alonsus Lopez, naturalis populi dicti Alcobendas, et venio ex civitate Baezae cum undecim sacerdotibus, qui sunt illi qui currunt per campum cum hachis, et vamus in civitatem Segoviae acompañantes cadáverem (qui vat in illa litera) unius caballeri.

—Cadaver dixisti?... Necesarium est ut dicas mihi prontum quisnam fuit qui matavit talem caballerum.

—Deus fuit qui matavit illum cum calenturis pestilentibus.

—Si ita est, Deus quitavit mihi trabajum vengandi illius mortem, quia quando mors venit ex Dei decreto, callandum est et omnes tenemur encogere hombros; et ego quedo satisfechum propter explicacionem et nihil magis desidero quam dicere

vos quod, ego sum Dominus Quijotus, caballerus manchegus, et meum officium et exercitium est andare per mundum enderezando entuertos et desfaciendo agravios.

—Permitat mihi merces vestra ut dubitet de suis palabris; nam in eo quod mihi respectat, video quod antea, ego erat derechus, et vos feciste mihi tuertum quebrando meam piernam; ego erat desagaviatus et vos fecisti agravium quod durabit mihi in secula secolorum.

—Non omnes cosae succedunt ad normam nostrae voluntatis: dañum istum, domine Bachillere Lopez, resultavit non propter me, sed propter vestram ocurrenciam veniendi in nocte oscura, cum superpellibus, cum lucibus, cum capuchonibus nigris et cum canticis semitonatis, totum quod, parescebat realiter escenam macabram et cosam otri mundi, et per ipsum ego vos acometivit; quia meum officium est limpiare mundum de demoniis, de incantatoribus et de gigantibus maleficis.

—Bene es totum; sed erit melior et magis oportunum ut merces vestra ayudet mihi ad saliendum ex tripa istius mulae,

quae tenet me unam piernam presam inter estribum et sillam.

— Si ita est, ¿quomodo est tu tan sopus, qui non dixisti mihi antea apurum vestrum?

Immediatè Dominus Quijotus dedit voces Sancho ut veniret ad prestandum auxilium derribato Bachilleri; sed Sanchus non fecit casum, quia estabat desbalijando unam acémilam in qua encamisati traebant magnum repuestum cosarum ad manducandum et ad bibendum, de quibus Sanchus apañavit totum quod capiebat in suo gabane quem convertit in sacum valde apropósitum, cargavit in suo jumento et cum isto bagage vadit ad Dominum Quijotum qui continuabat petendo auxilium.

Quando Bachiller Alonsus sacatus fuit de inter patibus mulae et acuajaverunt illum super acemilam et dederunt hacham ut seqüeret desperdigatis compañeribus, Sanchus valde ufanus et huecus, dixit illi: «Si per acasum, señores ipsi desiderant sápere quisnam fuit valerosus caballerus qui posuit illis in tali trance, dicito quod est: Dominus Quijotus de Mancha qui etiam nominatur *Caballerus Tristis Figuræ*.»

Alonsus, qui non estabat guisatum in illa hora ut audiret tonterias, dejavit cum palabra in boca talem escuderum, et golpeando cum calcañalibus tripam mulae, salivit ex illis estrechuris, sicut salit brebajem per pitorrum unius lavativae.

Fecerat magnam mellam in mentem Domini Quijoti ocurrencia Sanchi, et dixit illi: «Quis inspiravit te ut appellaveris mihi *Caballerum Tristis Figurae?*»

—Nemo inspiravit mihi talem cosam; ego vidit vestram mercedem cum luce illius hachae, et ora sit per cansancium, ora per carencia muelarum et dentium, certum est, quod habebatis tan malam figuram qualem possit habere homo magis feum mundi; et propter hanc causae, ego appellavit vos talem cosam.

— Tu estas valde equivocatus — dixit Dominus Quijotus; — indubitanter ille sapiens qui debet esse encargatus scribendi historiam mearum fazañarum, credit cosam bonam ut ego tomet unum apelativum ad estilum aliorum meae profesionis, sicut ille qui dicebatur *De la Ardiente España*, alter *De las Doncellas*, alter *De la Muerte* et alteri, alia apelativa similia cum quibus

cogniti erant per omnem redondecem terrae, et per hoc dico tibi quod ille sapiens inspiravit te ut apellaveris Caballerus Tristis Figurae, ut ego nominetur tali modo in sucesivo tempore; et ita volo nominari habens tantum gozum de isto apelativo, ut in prima occasione ego faciam quod in escuto meo appareat unam figuram tristem.

Posquam nostri heroi echaverunt párrafum super istum asuntum et super alias cosas, desiderabat Daminus Quijotus videre si efectivé in litera veniebant restos mortales; sed Sanchus quitavit talem pensamientum de cabeza sui ami et obligavit illum ad emprendendam caminatam quae terminavit in espacioso et recóndito valle in quo apeaverunt, et sentati super herbam, mataverunt hambrem trasegando ex fiambreris encamisatorum, pescatis á Sancho, bonam rationem magrarum quae, quando perveniebant ad estómacum petiebant vinum, cum non pauco disgusto Sanchi, qui reputabat velut tremendam desgraciam manducare tan in seco, nam etiam aquam deficiebat illis.

CAPITULUM VIGÉSIMUM

Tremenda aventura in qua Sanchus tenuit tantum metum, ut aflojatus secretum muellem sui corporis, llenavit ambientem cujusdam oloris qui non erat ambar, náribus Domini Quijoti.

Quatum magis manducabant, heroi nostri, magis crescebat sitis sua; et Sanchus, qui jam quedáverat sine saliva et non poterat engullire quod mascabat, fijavit se in unas hervas frescas et menudas quae in illo prado abundabant, etc.....
.....

Nota importante.—*Queda aquí suspendida la impresión de este trabajo macarrónico, por la sencilla razón de que el bálsamo, ó peseta de Fierabrás, con que se pensaba dar feliz remate á otras muchas aventuras quijotescas, se agotó de pronto en la alcuza de.....*

EL TRADUCTOR.

.../...

siglos. No me alcanza el entendimiento, sorprendido lector, a aprobar si el mozo por hambre o por ingenio escogió el latín macarrónico. Si por lo primero, inspiróse en cierta manera de fideos; si por lo segundo, a buen seguro que era ingenioso el mochachón y ejercitaba con industria un estilo artificioso, mas sencillo para la pluma de quien conoce lenguas y posee el don de ayuntarlas ingeniosamente para fastidio de ceñudos y alivio de los hijos de Eva har-to apenados en este valle de lágrimas. Venga, pues, en buena hora esta estampa y que halle lugar su *festivum genus* entre las celebraciones del Centenario.

Y si queréis saber quién osa daros este aviso, conoced que es persona sabedora de la lengua de Tulio y en enseñarla halla su mantenimiento; mas precavida, rogóle al Cielo que sea esta estampa perdigón manso pues en los nidos de antaño ya no hay latines hogaño.

Id, pues, con Dios en buena hora, plégueos su leyenda y andad seguros que no hay en ella escarnio ni tuerto que haya que desfacer.

Vale, ocioso y avisado lector.

Edición realizada con motivo de la celebración del
Día Internacional del Libro
IV Centenario de la muerte de Miguel de Cervantes
23 de abril de 2016

UNIVERSIDAD DE JAÉN